

ÇALIŞMA ORTAMI

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
TOPLUM ÖRGÜTÇÜLÜĞÜ
ÇOCUK EMEĞİ
KADIN
SOSYAL POLİTİKA
NÜFUS
SOSYAL HEKİMLİK

Sayı: 77 Kasım - Aralık 2004

İki Ayda Bir Çıkar

- SSK Hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na Devri: Ver-Kurtul
 - İş Güvenliği Analizi Neden Faydalıdır?
 - Ankara'nın Öyküsü (III)
 - Vakfımızda Bir Perşembe Söyleşisi :
"Göçmüş Bir Beyin" Gözü ile Beyin Göçü - Madalyonun İki Yüzü
 - Dallarını Yitiren Ağaç ya da Çıt, Çıt, Çıt...
 - Çalışan Çocuklarda Boyun Eğici Davranışların İncelenmesi
- Prof. Dr. Nusret H. Fişek'in 90. Doğum ve 14. Ölüm Yıldönümü'nde Anma Etkinlikleri
 - Bir Barış Dinletisi...
 - Mezarbaşı Konuşması'ndan Anılara...
 - Çırakların Yaz Kampı : "Tatmadım Bilemem ki"
- İki Dakika Düşün: Makine Parçalarını Stim ile Temizleme

İÇİNDEKİLER

- **SOSYAL POLİTİKA**

SSK Hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na Devri: Ver-Kurtul.....A. Gürhan FİŞEK

- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**

İş Güvenliği Analizi Neden Faydalıdır?Mustafa TAŞYÜREK

- **YAŞAM**

Ankara'nın Öyküsü (III)Cihat UYSAL

- **VAKIF HABERLERİ**

Vakfımızda Bir Perşembe Söyleşisi : "Göçmüş bir Beyin" Gözü ile Beyin Göçü - Madalyonun İki Yüzü

- **TOPLUM**

Dallarını Yitiren Ağaç ya da Çıt, Çıt, Çıt.....Erdoğan BOZBAY

- **TOPLUM**

Çalışan Çocuklarda Boyun Eğici Davranışların İncelenmesi.....Ayşe OCAKÇI - Tülay KUZLU AYYILDIZ

- **ANIMSA**

Prof. Dr. Nusret H. Fişek'in 90. Doğum ve 14. Ölüm Yıldönümü'nde Anma Etkinlikleri

- **ANIMSA**

Bir Barış Dinletisi.....Başak ÇETİN

- **ANIMSA**

Mezarbaşı Konuşması'ndan Anılara.....Ayşe BAYSAL

- **VAKIF HABERLERİ**

Çırakların Yaz Kampı : "Tatmadım Bilemem ki"

- **BULMACA**

İki Dakika Düşün: Makine Parçalarını Stim ile Temizleme

SOSYAL POLİTİKA

SSK Hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na Devri: Ver-Kurtul

A. Gürhan FİŞEK*
agf at fisek nokta org nokta tr

Değerbilirlik

Sosyal sigortalar karagün dostudur. Zor zamanlarında, devletin, sorunlarını çözmesinde yardımcı olmuştur. Yıl 1936. Devlet, padişahın borçlarını ödemekten; büyük fabrikalar kurmaktan; yabancıların elindeki demiryollarını millileştirmekten; sıtma, verem, trahom, frengi gibi salgın hastalıklarla ülkenin en uzak köyünde savaşmaktan ve ezilen+savaşlar yorgunu bir ulusu ayağa kaldırmaktan parasal olanakları yok gibi. Sivil toplumun gücünü kullanmayı deniyor. 3008 sayılı İş Yasası'nda, yurttaşının sosyal güvenliğini sağlamak için, çalışan ve çalıştıranların katılımı ile bir kurum oluşturmayı çare olarak görüyor.

Araya büyük bir dünya savaşı giriyor. Yıl 1946. Durum değişmemiştir. Savaşa girmese de, savaşın tüm ağırlığını yaşamış bir toplum. En gelişmiş kenti İstanbul'da 2 tane hastane var; sağlık ocakları yok. Çare sivil toplumun olanaklarına başvurmak; zaten Cumhuriyet bunu hep yapmış; toplum da destek olmuş (Çocuk Esirgeme Kurumu, Halkevleri, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu vs).

Devlet tarafından kurulmasına ve ayrı bir bütçeye sahip olmasına karşın, Sosyal Sigortalar Kurumu (önceki adıyla işçi Sigortaları Kurumu), elde ettiği gelirin bir bölümünü devlet tahvillerine yatırarak, işçilere konut kredileri vererek, devlete parasal olarak destek olmuştur. Yönetim Kurulu'nda işçi-işveren-emekli temsilcilerini içermesine karşın; giderek güç dengesi bürokrasiden yana dönmüş ve giderek sıradan bir devlet dairesine dönmüştür.

İşte Sosyal Sigortalar Kurumu'nu bugüne kadar getiren kötü yönetimin kökeninde, prim ödeyenlerin kontrolü dışında gerçekleşen devletin değerbilmezliği yatmaktadır.

Akıl Yolunu Aramak

Türkiye'nin bir çok konuda dönüşümün eşiğinde olduğunu biliyoruz. Ama bu dönüşümlerin doğrultusunun 1920'den beri izlediğimiz doğrultu ile aynı olması gerekli. Çağdaş uygarlık düzeyi olgusuna 23 değil 84 yıllık bir bellek ile bakmak gerek. Yalnızca bizlere gösterilenleri değil, onun perde arkasını ve kökenlerini görmek gerekir.

"Ortak çalışma ve eşgüdüm" kültürü olmayan karar vericiler için "tek güç" her zaman çekici ve kararlarına yön verici olmuştur. Bu davranış kültürü, aynı zamanda, karşı görüşlere hoşgörüsüzlük ve acımasızca saldırmayı da içermektedir.

Ne yazık ki karar-vericiler, bir önderimizin dediği "Tek saz dönemi geçti; artık orkestra çağıdır" deyişinden habersiz davranıyorlar. Bildiklerini okuyorlar.

Hiçbir olgu, tarihsel süreç (en azından son 84 yıl) ve konunun değişik yüzleri incelenmeden değerlendirilemez.

Biz bu yazımızda, "SSK hastanelerinin 2005 koşullarında Sağlık Bakanlığı'na devri" konusunu, değerbilirlikle, bu çerçevede ele almayı ve uyarı görevimizi yerine getirmeyi amaçlıyoruz.

Bir 12 Eylül Alışkanlığı

SSK'nın öncülü olan işçi Sigortaları Kurumu (İSK), 1945 yılında kurulduğunda, İstanbul'da (ve Türkiye'de) hastane sayısı çok azdı. Azınlık-yabancı hastaneler dahil yalnızca 6900 hasta yatağı vardı. Bazı büyük kuruluşların hastaneleri (Paşabahçe, Beykoz, Seka vb) ile sivil toplum örgütlerinin hastaneleri (izmir işçi Sağlığını Koruma Derneği Hastanesi) bu Kuruma devredildi; daha sonra, çok büyük bir bölümü sıfırdan yapıldı (1). O tarihlerde devletin bunu yapmaya gücü yoktu. 10'dan fazla işçi çalıştıran işyerlerinin işçi-işverenlerinden prim toplamasaydı; bu hastaneler de kurulamazdı. Burada devlet, İSK kaynaklarını kullanarak bir yarasına sürülecek merhem buldu. Biliyoruz ki, devlet SSK kaynaklarını, on yıllarca devlet tahvili aldirarak ve ödünç alarak da tepe tepe kullandı.

Bu ülkemizde farklı bir model oluşturdu: Tazminci model. Yani kişilerin hastalanmasını ya da kazaya uğramasını bekleyen ve ondan sonra ödeme yapan sistem. Buna karşın Türkiye, 1920-1945 yılları arasında farklı bir model benimsemişti. Çağdaş sosyal güvenlik ilkelerini ve koruyucu hekimliği öne çıkaran uygulamalar.

Parasal ve insangücü yönünden zayıf olan devlet benzer çözüm uygulamalarını, çocuk refah politikasında (Çocuk Esirgeme Kurumu), dil ve tarih konularında (Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu), halk eğitiminde (Halkevleri) vs alanlarında yinelemiştir.

12 Eylül rejimi, sivil toplum örgütü statüsünde kurulmuş, varlıkları devlet kaynaklarına dayanmayan bu kuruluşları devletleştirdi. Özelleştirmenin bayraktarlığını yapan bir rejimin, sivil toplum alanında devletleştirmenin bayraktarlığını yapması şaşırtıcı ve anlamlıydı. Bir ölümünün (Mustafa Kemal Atatürk), sivil toplum örgütüne bıraktığı mirasına el koymak ve hazineye gelir kaydetmek; bu sivil toplum kuruluşunu da Başbakanlığa katmak hukuksuzdu; ama 12 Eylül mantığı ve yasaları bunları sağladı.

Bu hukuksuzluk hala giderilemedi. Giderilmesi gündemde de yok.

SSK'da primler, dolayısıyla para birikmeye başladıkça, iktidarların bu kuruluşu yönetmeye olan iştahları da 60 yıllık süreçte artmıştı. Yapılan atamalar ve çıkarılan kanunlarla, özerk kurum önce bağlı kuruluş haline getirildi. Şimdi de hastane varlıklarına en konulmak isteniyor.

Çünkü yapılan haksızlıkların geri döndürülemediği görüldü. El koyma, oldu-bittiye getirme yol oldu.

Devlet kendisinin hiçbir katkısı olmayan, ama yıllarca kötü yönettiği bir birikime (varlıklara) bu kez el koymak istiyor. Tıpkı 12 Eylül'de olduğu gibi. Toplumumuz geçmişiyle hesaplaşmadığı için, aynı filmleri tekrar tekrar seyretmek zorunda kalıyor. Tekrar tekrar hakları çiğneniyor. Ama toplum, tepkisini göstermekte hep geç kalıyor.

Tepkisizlik

Toplumun çalışma yaşamında en çok söz sahibi iki kuruluşu, işçi ve işveren sendikalar konfederasyonları, bağıra bağıra gelen bu "son darbe"ye son ana kadar tepkisiz kalmışlardır.

• SSK kötü yönetilmiştir.

• 1964'te verilen sözlere karşın sosyal güvenlik sistemi SSK çatısı altında toplanmamış; bir de sistemciler topluluğuna Bağ-Kur eklenmiştir (2).

• SSK'nın, işyeri hekimlikleri ve Sağlık Bakanlığı'nın sağlık ocakları ile eşgüdümlü çalışmasıyla, sigortalılarına koruyucu sağlık ve ilk basamak sağlık hizmetlerini ulaştırması sağlanamamıştır.

• Kurum'un, çağdaş sosyal güvenlik ilkeleri doğrultusunda geliştirilmesi yerine, iktidar partisinin ve parlamentonun popülist yaklaşımları ile yeniden yapılanmasına yanıt ya da karşı öneri oluşturulamamıştır.

• SSK hastanelerinin hizmet kalitesi arttırılamamış; bazı hekimlerin hastalar üzerindeki sömürüsü engellenememiştir.

• SSK hastanelerinin, kendilerini yenilemeleri yerine hizmet satın almalarına göz yumularak Kurum büyük zararlara uğratılmıştır.

• En son, Başkanlık Modeli dönüşümünde, iki genel müdürlüğe bölünerek kırılğanlık katsayısı arttırılmıştır (3).

• Hastanelerin işletme yönetimine dönüştürülmesi; bu yönetimlerde kaymakamların, belediye başkanlarının görev almaları, prim ödeyenlerin temsilcilerinin azınlıkta kalmaları sağlanmıştır.

Prim ödeyenlerin örgütleri yani Kurum'un gerçek sahiplerinde bu gelişmeler karşısında güçlerine eşdeğer bir tepki oluşmamıştır.

Bu tepkisizlik, ileri adımları engelleyenlere karşı başarı şansını azaltmakta; hem de karşı politika üretme (öngörülerde bulunma) olanağını ortadan kaldırmaktadır.

Tepkisizliğin Tepkiye Dönüşme Nedeni

Yukarıda saydığımız olumsuz gelişmeler karşısında gösterilmeyen tepkinin, bugün ortaya çıkmasının altında yatan nedeni ortaya koymak gerekir. Çünkü toplumun gözü, sağlığını yitirdiğinde hiçbir şeyi görmüyor. Sağlık hizmetleri, politikacıların ve karar-vericilerin sandığının tersine, toplumun çok önem verdiği hizmetlerdir.

SSK'nın yüz akı olması gereken ve sosyal güvenliğin toplumun sempatisini kazanmasının (ya da antipatisine hedef olmamanın) en önemli aracı sağlık hizmetleridir,

SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na devri konusu ortaya atıldığından beri işçi-işveren örgütlerinin (prim ödeyenler) tepkileri yükselmeye başladı. Çünkü toplum elinde-kini de yitirmenin korkusuna kapıldı. Bu konuda görkemli bir miting de gerçekleştirildi.

Bunlar geç kalmış tepkilerdir.

• Çünkü, yurttaşların, insan hakları belgelerinin açık hükümlerine karşın, sağlıklarını yitirmelerinin önüne geçecek uygulamalar (en basitinden SSK'nın bulaşıcı hastalıklarla mücadelesi) SSK'nın bir işlevi haline dönüştürülemedi.

• Hastalananların dertlerine en kısa zamanda ve güler-yüzle çare bulunması konusunda, SSK hizmetlerinde yetmezlikler vardır. Toplumda, SSK sağlık tesislerinde doktorların yapabileceklerin tümünü yaptıkları yolunda bir tatmin görülmemektedir.

• Meslek hastalıkları, ülkemizdeki olumsuz çalışma koşullarının bir uzantısı olarak, yaygın olmakla birlikte, saptanması ve giderilmesi için "işyeri hekimlikleri" ile "Meslek Hastalıkları Hastaneleri" can çekişmektedir.

• Sigorta müfettişleri, temel işlevlerinden birisi olan işçi sağlığı iş güvenliği denetimini hiç yapmamaktadırlar (4).

• SSK ilaç piyasasında tüketici olarak %33'lük bir pay alırken; üretici olarak aynı pazarda % 1,5'lük paya sahiptir. Bu dengesizliğin üzerine gidilmemektedir. SSK kurum eczanelerince yeterince korunamadığı için çürüğe çıkarılmak zorunda kalınan ilaçlar içerisinde SSK ilaçlarının rekor düzeyde oluşu dikkatlerden kaçmaktadır.

• 1999 yılında SSK, Başkanlık Modeli'ne geçerken, 1979 yılındaki önerinin tersine yalnızca iki genel müdürlükten oluşturulmuştur. Her genel müdürlüğün, ayrı personel dairesi, ayrı bilgi işlem dairesi, ayrı mali işler dairesinin bulunması anlamlıdır. Kurum'un parçalanmasının yolu açılmıştır.

Tepkisiz kalınan bu olguların doğal sonucu, SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na devri ile başlatılan yeni bir dönemdir.

SSK hastaneleri SB'a devredilirse ne olacak?

A) SİGORTACILIK HİZMETLERİ bağımsızlaşacak,

• Böylece hastalık durumunda, SSK, sigortalılarına, eski hastanelerinden hizmet almak zorunda kalmayacaktır. Tedavi hizmetlerinin tümünü özel hastanelerden satın alma şansına sahip olacaktır.

• Yakın zamanda hastanecilik alanında yabancı yatırımların ve ortaklıkların arttığına ve SSK'nın -belki de daha ucuza- buralardan hizmet aldığına tanık olacağız.

• İşyeri hekimlerinin sosyal sigorta sağlık sistemi ile çok zayıf olan bağları iyice kopacaktır. Halbuki çalışanları koruyucu sağlık hizmetlerini götürmenin, "en sık görülen, en çok sakat bırakan, en çok öldüren"

hastalıkların tedavisi yoluyla SSK hastane ve dispanserleri üzerindeki yükü azaltmanın en sağlıklı yolu budur. Üstelik maaşları işveren tarafından ödenmektedir.

- Çağdaş sosyal güvenlik uygulamaları kapsamında, sigortacılığın, sosyal politika ve koruyucu hekimlik ile bütünleştirilmesi umudu tükenecektir.
- Sigorta fonlarına başvurmayı gereksizleştirecek "öz savunma mekanizmaları" kullanılamayacaktır.
- Sigorta müfettişleri, denetimlerinde, sağlık konularına girmekten kaçınacaklar ve bu alandaki caydırıcılıklarını yitireceklerdir.
- Hizmet maliyeti yükselecektir. Bugün sosyal güvenlik kuruluşları içerisinde en düşük maliyetle hizmet sunan SSK'dır
- Hastalık ve kaza nedeniyle iş göremezliklerde, suistimaller artacak ve Kurum'un bunları denetleme yetkisi kalkacaktır. Bunu dengeleyebilmek için, "ödeme" silahını kullanarak, temelsiz uygulamalarla, geçici iş göremezlik süreleri düşürülürken, ölüm ve sürekli iş göremezliklere neden olunacaktır. Böylece hem SSK zarara uğratılacak ve hem de tazminat davaları ile yüz yüze gelecektir.

B) HASTANECİLİK HİZMETLERİ

- Önce SSK hastaneleri devletleştirilecek ve Sağlık Bakanlığı'na bağlanacak; ama Kamu Yönetim Reformu Yasası yürürlüğe girince, Sağlık Bakanlığı'nın diğer hastaneleri ile birlikte yerel yönetimlere devredilecektir.
- SSK hekimleri, Sağlık Bakanlığı'na kaydırılacak; tümü sözleşmeli statüye geçirilecek; kısa erimde özel hastanelere geçmeye mecbur bırakılacaklardır, işletmelere dönüştürülen hastaneler, kaymakamın başkanı olduğu yönetim kurulları aracılığıyla özel sektöre kiralanabileceklerdir.
- Hastanın mesleği özelinde hizmet verebilme olanakları kalmayacak; eski SSK hastaneleri de SB hastaneleri gibi genel sağlık hizmeti veren, özelliği kalmamış hastaneler olarak çalışmalarını sürdürecektir.
- SSK Yönetim Kurulu, SSK Genel Kurulu vb katılımcı yapılarda yer alan işçi ve işveren (prim ödeyenler), emekliler ve SSK çalışanlarının temsilcilerinin sağlık hizmetleri üzerindeki söz ve denetim hakları kalkacaktır.
- SSK hastaneleri, merkezi planlama ve merkezden yönetim olanağını yitireceklerdir.
- Göğüs Hastalıkları Hastaneleri, Fizik-Tedavi Hastaneleri ve Meslek Hastalıkları Hastaneleri gibi özellikli hastaneler, meslek özelindeki duyarlılıklarını kaybedeceklerdir.

C) SSK İLAÇ FABRİKASI kapanacaktır. Bu dönüşüm sonrası, sigortalılar, ilaçlarını, özel eczanelerden alacaklardır. SSK'nın ilaçları Kurum eczanelerinden verme olanağı kalmadığından, kendi ilaçlarını da piyasaya sürme olanağı kalmayacaktır. Ayrıca Kurum, ilaç alımında pazarlık yoluyla %80'e varan indirimini yitirecek; ilaç pazarında %1,5 paya sahip olan kendi fabrikasının ilaçlarını -ki SSK'nın satın aldığı ilaçların 1/6 fiyatına etiketlenmektedir- pazarlama olanağını yitirecektir. Büyük mücadelelerden sonra ancak SSK'nın 32.yılında kurulabilen bu değerli tesis yitirilecektir.

D) MESLEK HASTALIKLARI HASTANELERİ iyice işlevsizleştirilecektir. Özel ilgi ve uzmanlık gerektiren bir konuda, "iş kazalarının ve meslek hastalıkları sigortasının işletilmesinde karar verici konumdadır. Ücretli çalışanların yaptıkları iş dolayısıyla karşı karşıya kaldıkları hastalıkların ortaya konulması, SSK'nın en önemli işlevlerindedir. Büyük mücadelelerden sonra ancak SSK'nın kuruluşunun 30.yılında faaliyete başlayabilmişlerdir. Konulan bu tanılardır ki, yeni yeni meslek hastalıklarının çıkabilmesini önlesin. İş kazaları ile meslek hastalıkları dolayısıyla tazmin edilen olgular, yetkililerce incelendiğinde, yeni olguların çıkmasının nasıl önleneceği de açığa çıkacaktır. Ancak meslek hastalıklarında sevk zinciri, işyeri hekimlerinin ve SSK poliklinik hekimlerinin bu hastalıktan kuşkulananları ile başlar. Ama her iki olanağın da devir sonrası kullanılmama

olanağı kalmayacaktır. Böylece zaten kuruyup gitmekten" olan meslek hastalıkları hastanelerinin kurtuluş umudu da . kalmayacaktır.

Zararın Neresinden Dönülse Kardır.

Dönüşümlerin, ileri doğru ve daha iyi hizmet sunabilme doğrultusunda olması gerekir. Buna karşın, incelediğimizde, olguda "Ver Kurtul" mantığı vardır.

Kamu Yönetimi Reformu'nda olduğu gibi, paraya egemen kurumların CSGB bünyesinde kalması (merkezi yapı), para tüketen zahmetli işlerin SB'ye (yerelleşen yapı) devri hedeflenmektedir.

içinde bulunduğumuz dönem, 1950 yılında hastalık sigortasının kabul edildiği dönemi anımsatmaktadır. O dönemde, İşçi Sigortaları Kurumu'nun (SSK'nın öncülü) artan parasal gücü ve ilaç gereksinimindeki patlama yerli-yabancı ilaç fabrikalarının bir anda pıtrak gibi ortaya çıkmasına yol açmıştır. Şimdi de, "hastane devrinden doğan tazminat", " düzenli prim gelirleri" ile SSK'nın artan parasal gücü ve hizmet alma gereksinimindeki patlama, yerli-yabancı hastanelerin bir anda pıtrak gibi ortaya çıkmasına yol açacaktır. SSK'nın sigortacılık işlevi ile ilgilenen kişiler, sağlık hizmetlerinin önemini hiçbir zaman anlayamamışlardır. Çünkü sigortacılığı İSK kurulduktan sonra öğrenmişlerdir (5). Oysa ülkemizde "herkese sağlık" ilkeleri doğrultusundaki sağlık hizmetleri 6 Haziran 1920'den beri savunulmakta ve uygulanmaktadır. 1945 yılında sigortacılığı Bismarck'ın 1880'lerde koyduğu ilkelerle öğrenenler; Beveridge'in 1942 yılında geliştirdiği çağdaş sosyal güvenlik ilkelerine yabancı kalmışlardır. O kadar ki, ülkemize davet edilen Beveridge'in bir yardımcısını da kaçırtılmıştır.

SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na devredilmesi gündemden kalkmalıdır. Ondan sonra, oluşturulması gereken gündem, SSK sağlık sisteminin çağdaş ilkelere kavuşturulması olmalıdır. Her yurttaşın çağdaş bir sağlık düzenine ve sağlıklı yaşamaya hakkı vardır. Çağdaş hekimlik ile geleneksel hekimliği ayıran olgular

neyse, SSK'da olması gereken ile varolan olgular da aynıdır. Bunları tek tek görelim (6):

Sosyal Sigortalar Kurumu, kara delikler açma ve bunu büyütme politikasını bir an önce terketmelidir. Bunu sağlamanın sağlık alanındaki hedefi ise, öncelikli hizmet ve hizmet birimi seçimini doğru yapmaktan geçer.

Olgular	Olması Gereken (ÇAĞDAŞ HEKİMLİK ANLAYIŞI)	SSK'da Olan (GELENEKSEL HEKİMLİK ANLAYIŞI)
Hizmet kapsamı	Koruyucu hekimlik, tedavi ve rehabilitasyon	Tedavi ve rehabilitasyon
Hastalıklardan koruma	Öncelik alır	Yok
Hizmet edilen kişi	Sağlam+Hasta sigortalılar	Hasta olanlar
Hizmet edilen kişiyi değerlendirme	Bedensel, ruhsal ve sosyal çevresi ile ilgilenmek	Yalnızca bedensel ve ruhsal hastalığı olanlarla ilgilenmek
Hizmet sunma	Sağlık hizmeti herkese ve ayağına götürmek	Hastalardan sağlık kurumuna gelenlere hizmet sunmak
Hizmetin planlanması	Sosyal bileşeni de gözönüne alarak, sosyo-ekonomik kalkınmanın bir parçası olarak sağlık hizmetlerinin gelişimini planlamak	Hasta sayısına ve yatağına göre planlama
Hizmetin örgütlenme modeli	Çeşitli sağlık mesleklerinden gelen küçük ekiplerin birbirini tamamladığı ve desteklediği ülke çapında bütünleşmiş bir ekip hizmeti	Tek bir hekime dayalı hizmet modeli
Öncelikli hizmet birimi	İşyeri hekimlikleri ve sağlık ocakları	Hastaneler

SSK sigortalıların sağlıklarını koruyarak; buna karşın hastalananları işyeri hekimleri ve sağlık ocakları işbirliği ile bir an önce tedavi ederek, hastanelerinin üzerindeki yükü en aza indirmelidir. Bunun için sağlık ocakları düzeyinde Sağlık Bakanlığı ile ortak yönetim + ortak finansman önermeli; işyeri hekimliklerinin (ve grup işyeri hekimliklerinin) gelişimleri için finansman ayırmalıdır.

Ülkemizde meslek hastalıkları, tahmin edilenin çok altında saptanabilmektedir. İşyerinden kaynaklanan bu hastalıklara yakalananların da kendi ayakları gelmeleri beklenmekte; böylece çoğu gözden kaçırılmaktadır. Bunun için meslek hastalıkları hastanelerinin, eskiden olduğu gibi, gezici birimlerle donatılarak, işyerlerinde tarama yaparak meslek hastalıklarının gerçek sayısını ortaya çıkarması sağlanmalıdır.

Bilimsel araştırmalar, öncelikli hizmet birimi olan işyeri hekimlikleri ile sağlık ocaklarında tüm hastaların %90'dan fazlasının tedavi edilebildiğini ortaya koymuştur. Ayrıca bu birimler, koruyucu hekimlik hizmetlerinin sunulabileceği tek birimlerdir. SSK, bu hizmet modelini uyguladıkça, iş kazaları-meslek hastalıkları, hastalık ve malullük sigortalarından büyük tasarruflar yapacaktır. Bu tasarrufları, yine öncelikli hizmet birimlerine yatırım olarak döndürerek tasarrufunu ve sigortalıların hizmetlerden doyumunu çok üst düzeylere tırmandıracaktır.

Prim ödeyenlerin hizmetlerden doyum düzeyinin yükseltilmesi, Kurumun sahiplenilmesi ve çekim gücünün artmasını getirecektir. Bu sosyal dayanışmanın ve sosyal barışın yükselmesi yoluyla hem üretime ve hem de insana yatırımın artmasına neden olacaktır.

Tam 58 yıldır SSK'da devlet, prim verenlerin boynuna astığı davulu, elindeki tokmakla çalmaktadır. Üstelik de bunu çalarken,yüzünü hep kendisine dönmüştür. Parlamentoda çıkardığı yasalarla, aflarla,sorumsuz ve kötü yönetim örnekleri göstermiştir. Artık yönetimi, gerçek sahipleri olan prim ödeyenlere ve emeklilere bırakmanın sırası gelmiştir. Yalnızca hastaneleri değil, tüm sosyal sigorta sistemi, prim ödeyenlerin yönetimine bırakılmalıdır.

Diğer sosyal sigorta kuruluşlarının (Bağ-Kur, Emekli Sandığı) da aynı ilkeler doğrultusunda kendilerini dönüştürmeleri; norm-standart birliğine gitmeleri ve SSK ile eşgüdüm içinde çalışmalarını sağlanmalıdır. Ancak bu uzun geçiş dönemlerinden sonradır ki, sosyal güvenliği olması gerektiği gibi, çalışma ekseninden kurtarıp, birey eksenine oturabiliriz.

Çok geç olmadan yalnızca sigortalılarımızı değil, tüm yurttaşlarımızı bu ilkelerle hizmet sunan bir sisteme kavuşturalım.Ancak o zaman çağdaş uygarlık düzeyine erişebiliriz.

Kaynakça:

(1) Fişek A.Gürhan, Özşuca Şerife.T., Şuğle M.Ali: Sosyal Sigortalar Kurumu Tarihi :1946-1996. SSK Yayını, Kasım 1998 (Onbaşıım) s.164.

(2) Halil Tunç'un Tanıklığı: SSK Üzerine Toplumsal Tarih Tanıklıkları Dizisi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi 1996.

(3) Fişek A.Gürhan: SSK'nın Yeniden Yapılanması - II , Çalışma Ortamı Dergisi Sayı:54 Ocak-Şubat 2001.

(4) Fişek A.Gürhan: SSK'nın Yeniden Yapılanması - III , Çalışma Ortamı Dergisi Sayı:55 Mart-Nisan 2001.

(5) Şaban Eker'in "Önsöz Yerine Bir Kurum Emektarının El Yazması", "Fişek A.G., Özşuca Ş.T., Şuğle M.A.: Sosyal Sigortalar Kurumu Tarihi : 1946-1996" içinde. SSK Yayını, Kasım 1998 (Onbaşıım) s.ix

(6) Fişek Nusret H.: Halk Sağlığına Giriş, Hacettepe Üniversitesi - Dünya Sağlık Örgütü Hizmet Araştırma ve Araştırmacı Yetiştirme Merkezi Yayını No:2 Ankara 1983 s.47

* **Prof. Dr. Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fak. Öğr. Üyesi ; Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Genel Yönetmeni, SSK Genel Kurul Üyesi**

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

İş Güvenliği Analizi Neden Faydalıdır?

Mustafa TAŞYÜREK*

(mustafatasyurek at fisek nokta org nokta tr)

Yazan: SUE KAPP National Safety Council
Safety+Health News, April 1998, p.54-58
Why Job Safety Analyses Work

Bir İş Güvenliği Analizi (İGA) çok zaman alıcı kırtasiyecilik işi değildir. Daha çok, çalışanları koruyan ve masraflardan kurtaran bir iş güvenliği stratejisi olmayı hedefler. Fakat iyi niyetler sadece sonuçları iyi olduğu kadar iyidir ve sonuç almak için yöneticiler ve çalışanlar İGA'nin hem amacını hem de uygulamasını yeniden keşfetmek zorundadırlar.

Bir İGA'da , çalışanlar ve onların ustabaşılardan (supervisors), iş yerine ait görevler ile ilgili tehlikeleri ortadan kaldırmak veya azaltmak için sıkı bir iş birliği yaparlar. (Fotoğraf: Mustafa Taşyürek)

Bir İGA'da , çalışanlar ve onların ustabaşılardan (supervisors), iş yerine ait görevler ile ilgili tehlikeleri ortadan kaldırmak veya azaltmak için sıkı bir iş birliği yaparlar.

(Fotoğraf: Mustafa Taşyürek)

"İGA kayıp bir sanat olmaktadır", diyor Chicago'daki Midas International Corp'un iş güvenliği müdürü George Svartz. "Bunlar iş güvenliği programının mükemmel bir parçasıdır ancak iş yükü, insanlara bu analizi uygulayacak kadar zaman bulamadıklarını söyletecek derecede fazladır".

Bir İGA, her işyerindeki görevin içini dışına çıkararak gizli tehlikeleri arayarak problemleri ortaya çıkaran X-ışını gibi çalışır. Çalışanlar ve onların ustabaşılardan (supervisors) işyerine ait görevlerle ilgili tehlikeleri ortadan kaldırmak veya azaltmak için sıkı bir şekilde birlikte çalışırlar; özellikle yüksek risk olanları için. Ustabaşılardan, işyerinin adım - adım bir tarifini , her adım ile ilgili riskleri belirlemek ve bu tehlikeleri kontrol altında tutmaya ait yolları tavsiye etmek için çalışanlara bağımlıdırlar. Çalışanlar iş prosesine çok iyi girmiş olduklarından iş güvenliğine karşı en pozitif bir tutumu geliştirirler.

"Çalışanların katılımı bütün prosesin anahtarıdır" demektedir Marietta, Ga.'daki Fluor Daniel GTI'nin sağlık ve iş güvenliği müdürü James Roughton. "insanların zamanlarının %100'ü ile işin içine girdiklerinden emin olmak gerekir.

Eski Standby, Zaman Testine Dayanır

İş Tehlikesi Analizleri de olarak bilinen İGA 1930'lara kadar gider, İş Güvenliği ve Sağlığı İdaresi Gönüllü Koruma Programı, 1982' de (programın) başlamasından beri İGA'lerini istemektedir. Program, en üst düzeyde iş güvenliği programları ve istatistikleri gerçekleştiren şirketleri tanımaktadır.

Hala, herkesin İGA konusunda istekli olmadığı görülüyor.

Problemin parçası şirketlerin bir İGA uygulamanın tüm yararlarını anlamamalarıdır diyor Roughton. "insanların bunun zaman kaybı olduğunu düşünüyor" diye de not ediyor. "İGA" nin kullanımını asla görmedim, ancak sekiz sene önce bir müşteri bir tane yaptırmak istedi, ve o zaman onların yararlarını gördüm."

Açık yararlarından biri de eğitimi kapsamıdır:

İGA'leri yeni ve mevsimlik işçilerin eğitiminde kullanılabilir ve eski işçilerin de aynı zamanda, bazı görevler yapan diğer çalışanların da yeniden eğitilmesinde yardımcı olabilir. İGA'lerinin adım - adım formatı; eğitimi

daha uyumlu yapan etkili ve düzenli talimatlar vermektedir. Ve İGA'leri yöneticilere, yaralanma anında çalışanın ne yaptığını kesin olarak belirlemeye yardımcı olarak, yaralanma araştırmalarına da yardım edebilir.

İşyeri Görevlerinin Sıraya Konması

Bir İGA'ne başlamadan önce yöneticiler, - meşguliyet ve işlerin değil - analiz edilecek görevlerin bir listesini yapmak zorundadır. Örneğin, bir İGA bir elektrikçinin işi için değil fakat daha çok onun yerine getirdiği ayrı ayrı bütün görevler için yapılmalıdır.

Bundan sonra, yöneticiler bu görevlerin önceliklerini çıkarmalıdır. En şiddetli ve sık kazalara, yaralanmalara veya hastalıklara potansiyel olarak sebep olmuş veya olabilen en önceliği alır. Yöneticiler şirketin kaza raporlarını gözden geçirebilir ve en çok karmaşıklığın nerede ortaya çıktığını hassasiyetle saptayabilir. Yöneticiler şirketin (işyeri) hemşiresi ile de görüşebilir ve kayıtları kontrol edebilirler.

Liste yapıldığı zaman, şirket yeni görevler eklendikçe güncellenmeli, eskiler ayıklanmalı, makine ve ekipmanı değiştirilmelidir, iş Güvenliği uzmanları, İGA'nin şirketin yürüttüğü bütün işler için yapılması gerektiğini söylemektedirler.

"Bir kere bir liste yapmak işi yaptın anlamına gelmez" demektir Swartz. "Liste her zaman değişecektir".

İGA'ni bilmeyen şirketler işçilerine kendi bünyelerinde eğitim verebilir veya onların resmi bir eğitim programına gönderebilirler. Swartz, bütün Midas International yöneticilerini İGA'nin nasıl yürütüleceği konusunda eğitildiğini düşünmektedir. (ABD) Ulusal İş Güvenliği Konseyi, işçiler ve yöneticiler için eğitici programlar da vermektedir.

Roughton," Eğer insanlar ne yaptıklarını anlarlar-sa daha çok katılım olacaktır" demektir.

Oyuncuların Dikkatli Seçimi

Görevlerin öncelikleri çıkartıldıktan sonra, prosese kimin gireceğinin saptanması gerekir. Bir ustabaşı (Supervisors) ve bir çalışan - işçi bu işi yapabilir veya daha çok fikir almak için diğer işçilere açık tutulabilir, ilave bir perspektif sahibi olmak için yöneticiler daha önce görev yapmış çalışanlar ile görüş alışverişinde bulunmak isteyebilirler.

"Ustabaşı'lar işi bilen çalışanları arayıp bulmak ve proses boyunca ilerlemesine olanak vermek zorundadır" diyor Swartz "bir ustabaşı için en kötü şey masasında veya evinde yalnız oturup İGA yazmaktır."

Ustabaşı'lar, potansiyel tehlikelerin iç yüzünü daha fazla kavramak için işçileri işlerini yaparken de inceleyebilir ve tetikte duran bir gözün bile kaçıracağı, şeyleri yakalamak için bir video kamera da kullanabilir, videoya almak size her unsuru görme olanağı verir" diyor Roughton "Ofisinize gider ve videoyu tekrar tekrar izleyebilirsiniz. Bu iyi bir görsel kayıt sağlar."

Ustabaşı'lar, potansiyel tehlikelerin iç yüzünü daha iyi kavramak için işçilerin işlerini yaparken de inceleyebilir.

İGA'nin adım-adım formatı, iş güvenliğinin birbirine daha uyumlu yapan etkili ve düzenli talimatlar verir. (Fotoğraf: Mustafa Taşyürek)

İGA'nin adım-adım formatı, iş güvenliğinin birbirine daha uyumlu yapan etkili ve düzenli talimatlar verir.

(Fotoğraf: Mustafa Taşyürek)

Daha Yakından Bakıldığında İGA'leri

Ustabaşılar ve çalışanlar bulgularını bir İGA formuna yazarlar. John Dere Davenport gibi diğerleri kendi formlarını kullanırken bazı şirketler Standard form kullanmaktadır. Bununla beraber bütün formlarda, aşağıdaki temel bilgileri içerecek şekilde üst kısmında yer bırakılmalıdır:

- Şirket adı
- Yapılan iş
- Tarih
- İş yapan kişinin adı
- Fabrikanın adı ve yeri
- Departman / Bölüm adı

Ustabaşı'nın adı

İGA'ni yapan, gözden geçiren ve onaylayanların adları

- iş için önerilen / gereken kişisel koruyucu donanım

İGA formları genelde üç kolona bölünmüştür. Sol kolon, görevi / işi yerine getirmek için gerekli adımları liste halinde göstermektedir. Orta kolon her adım ile ilgili tehlikeleri göstermektedir ve sağ kolon bu tehlikelerin nasıl ortadan kaldırılacağı veya azaltılacağına ait önerileri içerir. Form tamamlandıktan sonra ustabaşılar gözden geçirilmesi için, gönderilen İGA'nin herhangi bir yasal veya uygunluk konusu içerip içermediğini kontrol edebilen iş güvenliği yöneticisi veya müdürüne gönderebilirler.

"Bu çok istikrarlı ve sürekli bir prosestir" diyor (ABD) Ulusal İş Güvenliği Konseyi baş danışmanı Joe Kelbus " Bu işin içindeki insanlar değişebilir ama proses yürümeye devam eder. "

Midas International'daki Swartz şahsen şirketin bütün İGA'lerini gözden geçirmektedir. Kendisi, tehlikelerin nasıl ortadan kaldırılacağı veya azaltılacağına dair önerilerin unutulması gibi bazı hataların sık yapıldığına işaret ediyor. İşin aşamalarına ilişkin çok fazla detay da bir problemdir." Gettysburg nutkuna ihtiyaç yok" diyor " Sana sadece birkaç kelime yeterli"

Bir ustabaşı için en kötü şey Masasında veya evde tek Başına bir İGA yazmak olur

Her çalışan bitmiş İGA formunun bir kopyasını almalıdır. Midas International de her formu levha haline getirmiş ve uygun işyerlerine asmıştır. Lo-vva'daki John Dere Davenport, ustabaşılardan bütün İGA'lerini çalışanların alması için üçhalkalı cilt halinde masalarının üzerine koymalarını istemektedir. Şirketin iş güvenliği müdürü Christopher Cox, İGA'lerini kolayca görülmesi için parlak renkli ciltler kullanımını tavsiye etmektedir.

Gözden Geçirmeler Geliyor

Şirketin kendisi İGA'lerini ne kadar sık gözden geçirmek zorundadır ? Fikirler değişiktir ancak muhtemelen senede bir kere veya daha önce bir kaza olduğunda veya işe ait görev değişikliğinde diyor Rouhton. Midas International'daki Swartz öncelik sırasına göre her beş veya on senede demektedir.

"Gözden geçirmenin yasalara uygun olması ile onun ne kadar sık yapıldığından daha çok ilgilenmelisin" diyor Kelbus. Çalışanlara üç ayda bir İGA'ni gözden geçirmelerini tavsiye ediyor.

John Deere Davenport fabrikaları, yeni tehlikelere karşı gözlerini açık tutarak bu sene bütün İGA'lerini gözden geçirmeyi ve hassas bir şekilde düzenlemeyi planlıyor.

FİŞEK ENSTİTÜSÜ İŞ GÜVENLİĞİ ANALİZİ	İŞİN İSMİ (varsa kodu)	Tarih	Yeni Revize
	İş Yapan Kişinin Unvanı	Ustabaşı	Analizi Yapan
Şirket / Organizasyon	Tesis/ Bölge	Bölüm:	Gözden Geçiren
Gerekli ve / veya Önerilen Kişisel Koruyucu donanımlar:			Onaylayan:
İŞ ADIMLARININ AKIŞI	POTANSİYEL TEHLİKELER	ÖNERİLEN UYGULAMA VEYA PROSEDÜR	

İGA'nin adım-adım formatı, iş güvenliğini birbirine daha uyumlu yapan etkili ve düzenli talimatlar verir.

Cox, çalışanlardan, departman ustabaşlarından, bağlı şirket / birlik iş güvenliği komitesi üyelerinden İGA'lerin 20 gün içinde gözden geçirmelerini ve göndermelerini istemiştir. O bütün bu prosesin iki ay süreceğini tahmin etmektedir, iş güvenliği departmanı bütün değişimleri onayladıktan sonra çalışanlar şirketin ana sayfasına İGA'ne girebilecektir.

"Çalışanlarımız proses katıldıkları için dokümanların kısmi mülkiyetini almalıdır" diyor Cox" ve bu onları takım oyuncusu ve iyi iletişimci yapmaya yardımcı olacaktır."

Aceleye Gerek Yok

İş güvenliğine pek çok diğer faktörlerin etki etmesinden dolayı İGA'lerinin etkinliğini sayıya dökmek zordur. Fakat Midas International'de İGA'leri kazaların azalmasında önemli bir rol oynuyor görünmektedir. 1970'lerin ortalarında şirketin dağıtım grubunun sekiz ambardan senede 28 yaralanma rapor ettiğini söylemektedir Swartz. Bugün grup, 10 ambarda sadece 12 ile 15 yaralanma rapor etmektedir. "Yaralanmalarda belirgin bir azalma görmekteyiz" diyor Swartz " ancak İGA'leri programımızın sadece bir parçasıdır. Prosesin zaman alıcı olmasına rağmen şirketler zaman harcamaya tahammül edemeyecekler ise kendi kendilerine sormalıdır, her şeye rağmen İGA'lerinin hepsinin derhal yapılması gerekmemektedir. Yöneticiler ve ustabaşları, bir kere İGA'lerinin yönetilmesine deneyim sahibi olduklarında daha etkili olacaklardır. "Bir öğrenme trendi başlamıştır" diyor Cox "Eğer bir kimse İGA yapmaya alışık değilse bu bir saati alır. Ben bir taneyi 15 dakikada yapıyorum"

"Fazlasıyla uzun bir proses" diyor Kelbus, "eğer şimdi yapmazsan ileride bir kaza araştırmasında yaparsın."

Bir sonraki iş güvenliği toplantısı için tavsiyeler

Bir iş güvenliği analizinde ön cephe işçileri, işleri ve onlarla ilgili tehlikeleri hakkında değerli bilgilerin temin edilmesi ile anahtar bir rol oynarlar.

Prosesle başlarken, işçiler şahsi görevlerini yerine getirirken hangi adımların atılacağını tanımlamak ve sonra İGA formundaki her adımı numaralamak ve listelemek gereksinimi duyarlar. Olası yerlerde aksiyon kelimeleri kullanarak işçiler, nasıl yaptıkları değil ne yaptıklarını açıklamak zorundadırlar. Örneğin, bir işçinin görevi su şişelerini değiştirmek ise aşağıdaki adımlar listelenebilir:

- 1) Şişeyi kaldırmak ve yükleme
- 2) Şişeyi getirmek ve su kabının yanına koymak
- 3) Kaptan boş şişeyi çıkartmak
- 4) Su dolu şişeyi kaba yerleştirmek
- 5) Sistemi kontrol etmek

İş güvenliği uzmanları işçilerden , ne kadar ait-lamsız görüldüğüne bakılmaksızın bütün adımları, forma dahil etmelerini ve sadece gerektiği kadar çok bilgi vermelerini isterler.

"Kısa, öz ve enteresan olarak anlatın" diyor Lowa'daki John Dere Davenport'un Works'un iş sağlığı ve iş güvenliği yöneticisi Christopher Cox. "eğer bir kitap gibi yazarsanız hiç kimsenin onu okumasını beklemeyin." Sonra, çalışanlar en büyük tehlikelerin tek tehlike olmadığını akılda tutarak her adım ile ilgili potansiyel tehlikeleri tanımlanmalıdırlar. Belli bir adım için görünür bir tehlike mevcut değilse çalışanlar bunu da formda belirtmek zorundadır.

Potansiyel tehlikeler de numaralanıp birinci kolondaki kullanılan numaralara uygun olarak İGA formunun orta kolonunda listelenmelidir. Daha az belirgin tehlikelere daha dikkatli yaklaşmak önemli olurken " gerçek-hayat" ile ilgili şeyler üzerine odaklanmak da aynı derecede önemlidir. " Bazen insanlar işleri uzatır ve gerçek olmayan tehlikeleri listelerler" demektedir. Chicago'daki Midas International Corp'un iş güvenliği yöneticisi George Swartz "Sadece pek çok defalar görebildiğiniz gerçek tehlikeleri listeleyin".

Genel olarak, ön cephede çalışan işçiler fiziksel, kimyasal ve çalışma istasyonuna ait tehlikeleri aramak zorundadırlar. Bu tehlikeleri tanımlamaya yardım etmek için, işçiler kendilerine aşağıdaki soruları sormalıdırlar:

- İşin bu adımını yerine getirirken ben kayabilir, ayağım sekebilir veya düşebilir miyim ?
- İtmek, çekmek, kaldırmak, bükmek veya burkmak şeklinde kendimi incitebilir miyim ?
- Gözlerim, ellerim, ayaklarım veya vücudumun diğer kısımları zarar görme tehlikesinde mi ?
- Bir nesnenin içine düşebilir veya arasına sıkışabilir miyim ?
- Çarpma veya bir başka nesnenin bana çarpma tehlikesi içinde miyim ?
- İşin bu kısmını yaparken herhangi bir kimyasal madde ile temas edecek miyim ? Toz soluyacak mıyim ?
- Çalışma sahamın düzeni bana alçak tavan ve ya kör köşeler gibi tehlikeler hazırlamış mıdır ?

Tehlikelerin, olabilen fakat (henüz) olmamış zarar verici olaylar olduğunu hatırlayınız. Ne olabileceğinden ve asla olmayacağından emin olmak ustabaşılara ve çalışanlara bağlıdır ve bunu yapmak için kusursuz bir İGA bir gerekliliktir.

* Kim.Müh.;

İş Sağlığı ve İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı;

Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi;(1978-1985)

Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

YAŞAM ANKARA'NIN ÖYKÜSÜ (III)

Cihat UYSAL*

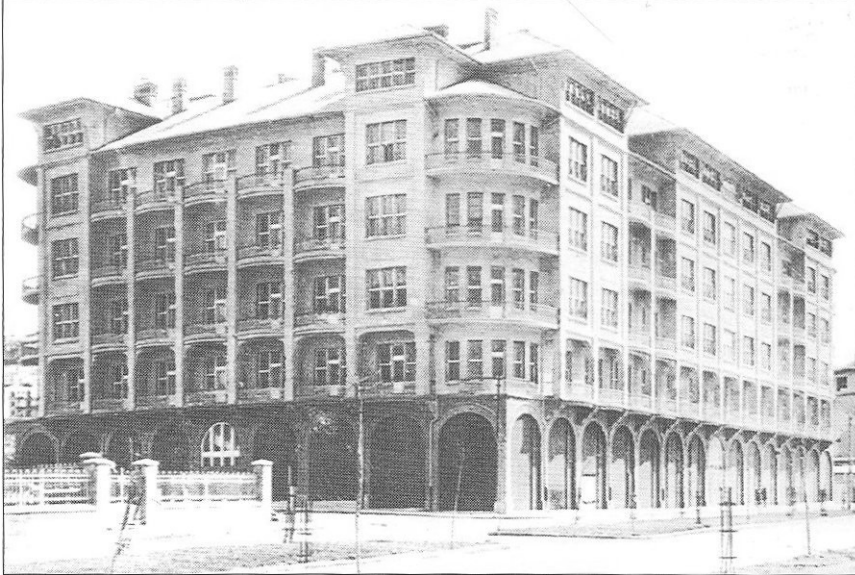
Önceki yazılarda, **Fatih Rıfki Atay**'ın "Çankaya" adlı eserinde yer alan, Ankara'nın kuruluş öncesi sos-yat, fiziksel, iklim koşullarını dile getiren satırları yazı konusu etmiştik. Bu defa yazarın kent kurma konusundaki görüşlerini ele alacağız.

M.S. 1000 yıllarında Anadolu'ya gelen Selçuklu Beyliklerinin geride bıraktıkları yapılar, bu ülkeye yerleşme niyetinde olduklarını göstermektedir. Osmanlı İmparatorluğu altı yüzyıl civarında süren varlığı süresince böyle bir niyet göstermemiştir. Manisa ve Amasya gibi şehzade şehirleri ile ilk başkent olan Bursa dışında devletin varlığını simgeleyecek dikkate değer bir yapı ya da yerleşim örneği olmaması, bunun kanıtı olarak gösterilebilir. Osmanlı imparatorluğunun bu yaklaşımı, günümüzü değerlendirmede önemli bir veridir. Özellikle, yerleşim kararları konusunda M.Ö. 6000'li yıllarda dünyanın ilk yerleşim örneklerini barındıran, antik çağda dünyada ilk planlı ve düzenli yerleşim örneklerine öncülük etmiş bu topraklarda yaşayanların neden bu oluşumları sürdürmedikleri henüz yeterince irdelenmemiştir. Varılan yargılar, genellemenin ötesine geçememiştir. Tarihçilerimiz dışında yeterince önemsenmeyen bu konudaki bilgilerimiz, tarihçilerimizin sosyal ve ticaret hayatı ile ilgili yorumlarından öteye gidememektedir. Kaldı ki, Anadolu'da yazı yazma geleneğinin yetersizliği, ülkemizi anlamakta bizi yabancı gezginlerin yazdıkları ile sınırlamaktadır. Belki de bu yüzden Falih Rıfki Atay bu konudaki görüşlerini Osmanlı'dan başlatmaktadır.

... Osmanlı'lar anıt yapmışlar, fakat şehircilik yapmamışlardı. İstanbul sokaklarının, en zengin saltanat devrinde dahi, bir düğün alayı geçemeyecek darlıkta olduğu için padişah fermanı ile cumbaların yıktırıldığı-nı tarihlerde okuruz....

...Ankara'yı devlet bütçeden yapacaktı. Bu tabii bir göç masrafı idi. İlk akla gelen şey, Avrupa'dan bir Frenk şehirci çağırılarak plan yaptırmak ve hükümetle dışarıdan gelen memurları yerleştirmektir. Gerçi bir aralık bir Alman geldi. Yenişehir'in çekirdeğini kurdu. Fakat bu da ancak parası çok olanların alabileceklere pahalı evler mahallesi idi. Saraçoğlu apartmanları yapıncaya kadar, az ve orta maaşlı memurlar, eski evlerde tahta kurulu bir odaya sığınmışlardı. Bir matematik hocasının böyle bir odada iki çocuğu, karısı ve kaynanası ile oturduğunu biliyorum. Halbuki yeni Ankara köşkler ve apartmanlarla hemen hemen donanmıştı. Ankara Belediyesinin emrine verilmek üzere, Yenişehir tarafında, geniş topraklar aldığımız vakit kanuna bir ek madde koymayı aklımıza getirmemiştik, "bu arsalar, bina yaptıracak olanlara, yaptıracağı binaya lazım olacak kadar ve alındığı yıl kullanılmak şartıyla satılacaktır."...

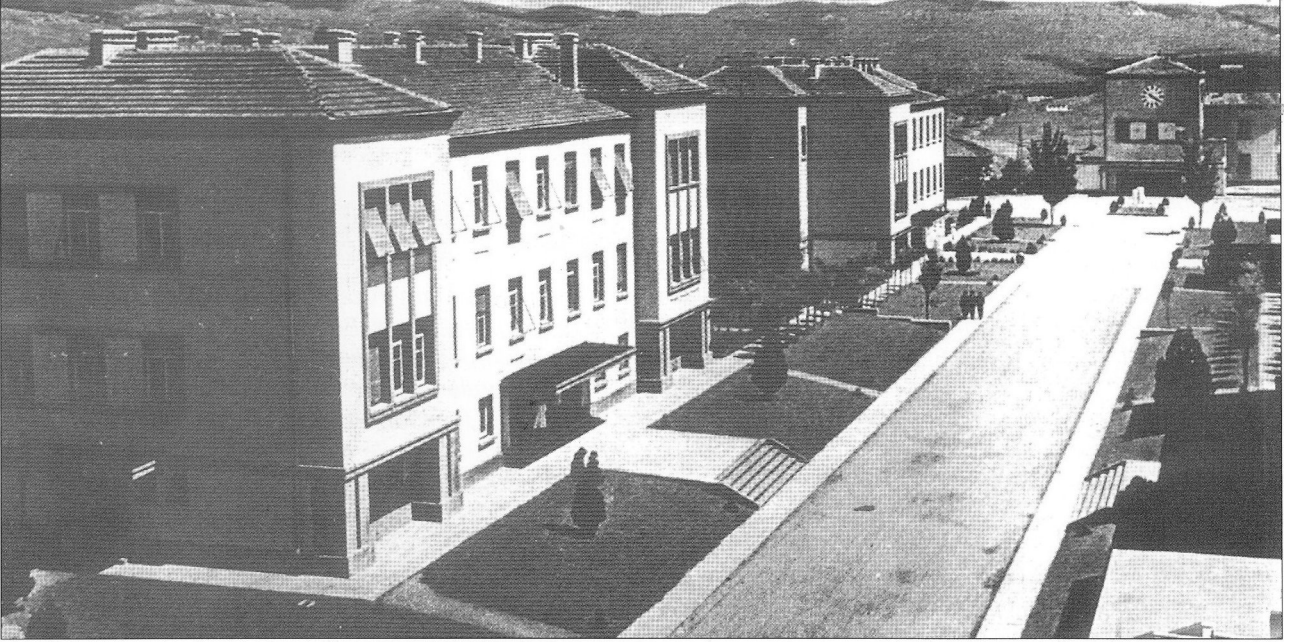
Bir küçük madde daha unutmuştuk: "Ankara Emval-i metrukesi ve hazine toprakları, Ankara imar Sandığına sermaye olarak ayrılacaktır."

Çünkü, hemen spekülasyona dalmıştık. Herkes saklayıp ileride satmak üzere arsa edinmek hırsına kapılmıştı. Şehir imarlarının başlıca düşmanının spekülasyon olduğunu düşüncecek halde değildik. Bunlar yeni devletin "kusurları" değil, "tecrübesizlikleri" idi. Bizim 1924'te neleri ne kadar bilmediğimiz ve bu memlekette nelerin ne kadar bilinmediği anlaşılmadıkça, Cumhuriyetin başardığı işler hakkında iyi bir fikir edinilemez. ... Milletlerarası bir müsabaka açılması fikri nihayet muvaffak olabildi. Gelen planları hakem

heyeti ile bizzat Mustafa Kemal de tetkik etti. Müsabakayı profesör Yan-sen kazanmıştı. Planın tatbikine başlanması Şükrü Kaya'nın Dahiliye vekilliği zamanına tekabül eder. Şükrü Kaya, şehirleri planlaştırmak davasını bütün Türkiye'ye genişleten kanunları çıkarmakta büyük amil olmuştur. İmar işlerini kolaylaştırmak için iller Bankasını kuran da doğrudan doğruya odur. ...

...Eğer Lütfi Kırdar, ...o devirlerde İstanbul'a vali olup da ismet Paşa'dan gördüğü yardımı ondan (Atatürk'ten) da görse ve Atatürk'ün sevdiği gayretleri alabildiğine destekleyen teşviklerini bulsaydı, ben derim ki, İstanbul bugün bambaşka bir şehir olur giderdi. İşler, Mustafa Kemal'in devrinde de, ister istemez adamına bağlı kalmıştır. Adam da "tesadüf" etmeli idi.

Cumhuriyetin kurulması koşulları ile Ankara'nın kurulması koşulları öylesine örtüşmektedir ki, bu kentimizi enine boyuna iyi etüd ederseniz, cumhuriyetin bütün başarı ve başarısızlıklarının eşsiz örnekleri ile karşılaşsınız. Dışarıdan getirilen teknisyenlerden hizmet beklerken, onlardan nasıl yararlanılması gerektiği konusundaki tavrımız, adına ister beceriksizlik deyin, isterseniz iletişimsizlik deyin, bugün de varlığını sürdürmektedir. Yaşam koşullarımızı geliştirmemek konusunda gösterdiğimiz direnç, yeni bir yaşama biçimi talep etmemek* konusundaki kararlılığımız açıklanmaya muhtaç. Bu duruşumuz, akılcılık çağını yani endüstri devrimini yapamadığımız gerekçesi ile açıklanamayacak kadar zorlu, aşılması gereken bir sorunumuz. *Yansen Planının ve umumiyetle plan disiplinciliğinin, spekülasyoncular ve keyifçiler elinde iflas etmesine yandığım kadar hiç bir şeye yanmam. Bu hatıraları okuyucular arasında bir gün iktidar fırsatı elde edenler olursa, kendilerine hizmet etmek için menfaatçilik ve keyiflik yüzünden Ankara'nın neler kaybetmiş olduğunu kısaca anlatayım. Ta ki, Şark kafasının ve mizacının, Atatürk'ün enerjisini bile eriterek, en güzel hayallerimizden birisini nasıl söndürmüş olduğunu göresiniz.*

Profesör Yansen Atatürk ile ilk buluştuğu zaman masanın üstüne belediye mühendislerinin bir proje taslağını koydu. Bu taslak Ankara Palas Oteli ile Belvü Oteli ve Ziraat Bankası arasındaki üçgeni ana caddeye bağlayan yolları gösteriyordu.

- Bu yolları vazifesi nedir, dedi, bu binaları caddeye çıkarmak değil mi?

Hepsini silerek kendisi bir tek yol çizdi:

- Bu tek yol aynı vazifeyi yapar. Eski yollardan artan arsa parçalarını etraftaki bahçe ve binalara katacaksınız. Bugünkü arsa fiyatıyla bu satacak olduklarınız yüz yirmi bin liradan fazla tutar. Halbuki, siz şehir planının bütün taferruatı ile hazırlanması için 120 bin lira harcayacaksınız. Sadece şu küçük mahalle parçasındaki tasarrufunuzla bu parayı kazanmış oluyorsunuz.

Yansen tercümanla konuşmakta idi. Arkasından bir sual sordu:

- Bir şehir planını tatbik edebilecek kadar kuvvetli bir idareniz var mıdır?

Atatürk kızdı. Koca yedi düvelin elinden kurtarmışız. Bir ortaçağ saltanatını yıkarak yerine bir yeni çağ devleti kurmuşuz. Bunca devrimler yapmaktayız. Bütün bunları başaran bir rejimin bir şehir planını tatbik edecek kuvvette olup olmadığı nasıl sorulabilirdi?

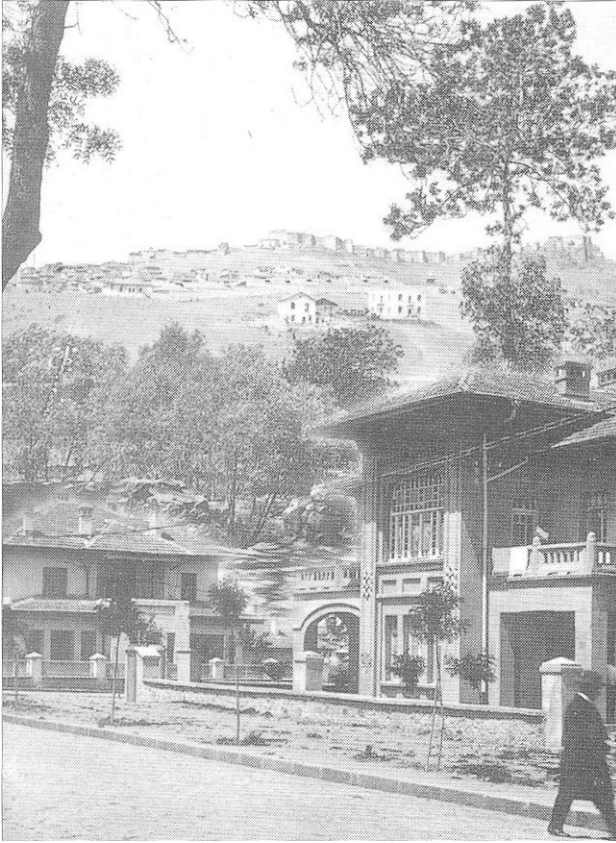
Biraz sertçe cevap verdi. Dik kafalı Prusyalı:

Belki sizin hakkınız var, dedi, biz Almanya'da bile türlü güçlüklerle uğraşıyoruz da, onun için sormuştum.

Yansen'in Atatürk ile Ankara'nın kent planlaması konusundaki diyalogunu, Falih Rıfki Atay'ın satırları ile sürdürürelim.

Sonra, planının prensiplerini izah etti:

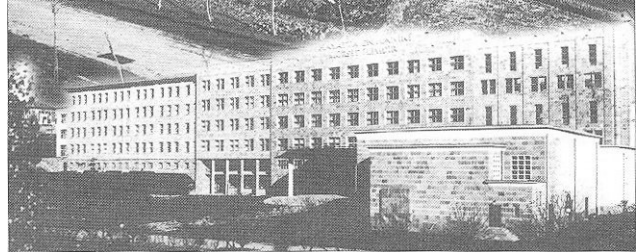
- Yepyeni bir şehir kuracaksınız. Size şehircilik sanatının son sözlerini getiriyorum. Dünyaya bir örnek vereceksiniz. Biliyorsunuz, Avrupa şehirleri motordan önce yapılmıştır. Motor eski anlayışları ve nizamları alt üst etti. Eskiden otelleri, anıt yapıları ve devlet dairelerini büyük caddeler üzerine dizmek adetti. Halbuki, biliyorsunuz, Paris'teki Champs Elyses Caddesindeki ağaçlar benzin zehirine dayanamadığı için sökülmesi ve yerine tahammüllü yeni ağaçlar dikilmiştir. ... Dünyanın en dar yolu hangisidir? 120 cm genişliğinde demiryolu.

Halbuki, trenler bu yoldan yüzelli kilometre hızla gider. Çünkü, insanlar gürültülü ve dumanlı hususi bir yol vermek, kendileri ya üstten ya altından köprü ile geçerek onu rahatsız etmemek lazım olduğunu görmüşlerdir. Paris'te Champs Elyses Caddesi dünya büyük şehirlerinin en geniş caddelerinden biridir. Bu caddede otomobillerin nasıl tıkanıldığını, bu tıkanışlarda süratlerin nasıl yedi km'ye kadar düştüğünü biliyoruz. Yeni şehirler şimdi motor için aynı şeyi yapmaktadırlar. (Plan taslağındaki Atatürk Bulvarını göstererek) Bu yola bakınız, onu otomobillere ayırdım. Yan yollar bu caddeyi ancak yarım kilometrede bir kesecekler ve karşılıklı kesmeyecekler, her yan yolun köşesi, caddeye inen arabaları gösterecek şekilde açık bırakılacak. Evler, daireler ve apartmanlar geriye doğru yapılacak ve hiçbirinin caddeye kapısı olmayacak. Bu cadde üzerine yaya kaldırımı yapılmayacak. Yan yolların her biri caddeyi bir bloka bağlayacaktır. Siz istasyondan arabanıza binerek yüz km hızla gideceğiniz yere doğrulacaksınız. Nasıl bir tren istasyona yaklaştığı zaman yavaşlarsa, arabanız gitmek istediğiniz bloka sapmak için süratini kesecek, sizi kapınıza bırakacak ve arka yolların hepsi blokların sonunda kapalı olduğundan, tekrar geri dönerek caddeye çıkacaktır. Tıpkı otomobil yolunuz gibi, blokların arkasında yayalar için bir de yeşil yolunuz olacaktır. -Bu yolu, ucuz ve gelişigüzel yapacaksınız. Ağaçlayacaksınız.

Nasıl yayalar otomobil yolunu yarım km'de bir kesiyorsa, otomobiller de yeşil yolu yarım km'de bir kesecekler. Çocuk arabası önünüzde, yalnız beşyüz metrede bir etrafınıza bakarak, yolun sonuna kadar rahatça gideceksiniz. Bu bloklar içindeki evlerinizde, otellerinizde, hiç bir klakson sesi duymadan rahat uyuyacak, dairelerinizde rahat çalısacaksınız. Sokakta benzin zehiri teneffüs etmeyeceksiniz.

Atatürk neşe ile dinliyordu. Profesör, Ankara yollarında hiç bir seyrüsefer memurunun bulunmayacağını söylüyordu. Pek işlek yolları birbirinin altından ya da üstünden geçirmek için yapılan masrafın, kavşak noktalarında bekletilen seyrüsefer memurlarının on yıllık aylığı karşılığı olduğunu anlatıyordu. Arka dar sokakları ise, sapış yerlerine dik açı ile döndürüyordu ki, otomobiller ister istemez süratlerini beş on km'ye düşürmeden dönemeyeceklerdi. Meskenler, son şehircilik kongresi kararlarına göre, dört kattan fazla olmamalı idi.

Şehircilik sanatı, yerleşme bölgesinin yüzde dokuzunu umumi parklara ayırmakla kanaat etmiyordu. Her çiğerin hakkı olan havayı her pencereye paylaşırın yeşil saha usulü konmuştu. Devlet daireleri bir mahallede toplanacaktı.

Planların başarısı, öngörülen hedeflerin gerekçelerinin iyi anlaşılması, benimsenmesini, kentin gelişiminin yeterli olanaklarla adeta bir canlı varlığın gelişme sürecinde gösterilmesi gereken özenin kesintisiz olarak gözetilmesini gerektiriyor. Bu saydıklarım, kent bilimi kurallarının uygulanabilmesinin ön koşuludur. Bu özen, toplumsal çıkar çerçevesinde örgütlenerek desteklenmedikçe, insana yaraşır bir çevrede yaşamak hayal olacaktır.

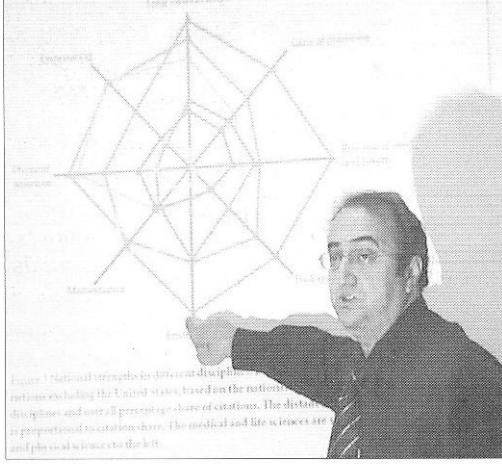
Yansen, Avrupa'da kentleşme sürecinde yaşanan sorunlara tanık olmuş bir teknisyen olarak bildiklerini bozkırın ortasına elinden geldiğince adeta yapıştırmaya çalışmış görünüyor. Ankara'nın bugünkü hali, plancının planının gerçekleşmesi konusunda yeterli desteği görmediği, bunu görme şansını sezdigi için kendini bunu aşmaya zorlamadığı görüntüsünü veriyor. Sözü, Prof. Dr. (Mimar Y. Müh.) Gürhan Tümer'in, Ulus Gazetesi'ni didikleyerek bulup çıkardığı, (Mimarlar Odasının Ocak- Şubat sayısındaki yazısında yeralan), Falih Rıfkı Atay'dan bir alıntı ile noktalayalım.

İki şey suç olmalıdır. Plansız herhangi bir şey, bir ev, bir sokak, bir bahçe veya mahalle kurmak ve yapılmış plana idareler ve belediyeler tarafından karışılmak! Keyif, ke'sinden fe'sine kadar ve kökten kaldırılmalıdır. Şehirciler, Mimarlar ve Mühendisler uzmanlıkları Şehircilik, Mimarlık ve Mühendislik olmayanların emirlerine veya dileklerine alet olmaktan kurtarılmalıdır.

* Mim. Müh.

VAKIF HABERLERİ BİR PERŞEMBE SÖYLEŞİSİ

"Göçmüş bir Beyin" Gözü ile Beyin Göçü - Madalyonun İki Yüzü

Prof. Dr. Ercan Alp sunumunu yaparken

14 Ekim 2004 Perşembe günü eski bir dostu ve 25 yıldır ABD'de meslek yaşamını sürdüren, kendi deyimiyle "göçmüş bir beyin"i ağırlıyoruz Vakfımızda. Salonumuz ağzına kadar dolu, izleyicilerimiz, gönüllülerimiz, yetkin bir ağızdan ufuklarını açacak, kendilerini zenginleştirecek bir söyleşi bekliyorlar. Yanılmıyorlar da.

Prof. Dr. Ercan Alp, ODTÜ Metalürji mühendisliğini bitirdikten sonra yine aynı üniversitede akademik çalışmalara başlıyor. Yurt dışında lisans-üstü çalışmalarını yürütürken de, bu çalışmalarını üniversitesinde sürdürmeyeceği kendisine yetkililerce anlatılıyor. O da kendi yolunu çiziyor. Dünyaca tanınmış bir laboratuvardan teklif alınca ABD-Chicago-Illinois-Ulusal Argonne Laboratuvarı'nda çalışmaya karar veriyor. Bu laboratuvar, barışçıl amaçlarla atom enerjisinin kullanıldığı en büyük laboratuvar. Ercan Alp, buradaki 25 yıllık kariyerinde, kendisine deneysel fizik dünyasında imrenilecek bir yer yapıyor.

Ercan Alp, bize madalyonun iki yüzünü tanıtmaya çalıştı: Göçen insan ve onu çeken insan... Konuşmasında bilimci nasıl düşünür, ne arar, yaşama nasıl bakar bunları anlatmaya çalıştı. "Bilim ortamı nedir, nasıl değerlendirilir" bunun örneklerini verdi.

İngiltere'nin en saygın bilim dergisinde, Nature'da yayınlanan bir makalesinde Başbakan Bilim Danışmanı **David A. King'in** bilimde başarıyı gözler önüne seren modeliyle bize bilim ortamının nasıl bir şey olduğunu tanımlamaya çalıştı. King, geliştirdiği ölçeklerle, ülkelerin olanak-lar-başarılar sarmalında nerelerde olduğunu ortaya koymaya çalışıyor, iki ölçek grubu kullanıyor: Refah ölçütü ve bilimsel atıf (aktarma-sözetme) yoğunluğu ölçütü. Bu ölçütleri ve grafik modelleri kullanarak dünyada bilimde ilk 30 ve ilk 50 ülkeden söz ediyor. Ama Türkiye bunların içerisinde yok. Yarışabileceğimizi sandığımız, Yunanistan, İspanya, İran ilk 30'un içerisinde.

Prof. Ercan Alp, ABD'de bilimsel çalışmalara ayrılan bütçelerden, bu bütçelerin, büyük araştırma laboratuvarları aracılığıyla gerçekleşmesinden söz ediyor. Sözetlediği bütçelerin toplam hacmi 15 milyar dolarları buluyor. Her bir laboratuvar 300-1500 milyar dolarlık bütçelerle araştırmalar yürütüyor. Beyinleri de göçetmeye işte bu laboratuvarları zorluyor; "çekenler onların sunduğu dev olanaklar. Olanaklar beyinleri büyütüyor; büyük düşünen beyinler yeni araştırmalar ve yeni dev laboratuvarlar doğuruyor. Bilimci bu devin yanında durup düşünüyor: "Yeteneklerimi ve meslek yaşantımı en verimli bir biçimde burada gerçekleştirebilirim".

Söyledikleri verdiği örnekler çarpıcıydı, düşündürücüydü. Hiçbir konunun derinine inmeden, "öteki"ni suçlamaya alışmış insanlar için tam bir ders olabilirdi; ne yazık ki onlar salonda yoktu. Ama salonda söyleşiyi izleyenleri de derinden etkilediğine, onların ufuklarını açtığına kuşku yok. Fışek Enstitüsü, yaklaşık üç yıldır, beyin göçü konusunda kafa yoruyor; okuyor, yazıyor; ama yine de Ercan Alp'in ortaya koydukları çok yeniydi, çok öğreticiydi. Çalışmalarımıza da çok şey kattı.

Bir anekdot bize insanların bu konuda ne kadar duyarlı olduğunu, böyle "bam teli" denilebilecek bir konuyu seçmekle ne denli doğru bir "eylem alanı" tanımladığımızı da bize gösteriyor. Prof. Alp, bir gün önce Antalya'da katıldığı uluslararası bir toplantıda karşılaştığı İsraili meslektaş ile konuşurken, bir sonraki gün Vakfımızda yapacağı söyleşinin konusunu söylüyor, izleyen iki saat, iki meslektaş, beyin göçü üzerine konuşuyorlar; kendilerini anlatıyorlar; bilimi, kanat gerenleri, itenleri, toplumsal sorumlulukları vs tartışıyorlar. Ne yazık ki, biz, bir çok böylesi yaşamsal konuyu tartışmıyoruz. Çoğunlukla "öteki" kişiyi karalıyoruz; ya da yüzeysel bir değerlendirmeye bize gösterilenle yetiniyoruz. Bu çoğunluk da bir kabuk gibi toplumun üstünü örtüyor; soluk aldırıyor. Bilim bu mu? Bu kafayla, içinde bulunduğumuz sığ ortamlara "aykırı olan" ve "yaratıcı" beyinleri elimizde tutabilir miyiz?

Göç veren ülkenin, benzer bilimsel ortamları ve "bilim" koruyuculuğunu oluşturması gerek. Ülkesini bilimde saygın bir konuma yükseltmeli ki, bilim insanı da o kurumların içinde yeralmaktan övünç duysun; onurlansın ve onur katsın. Yeteneklerin baskılandığı, araştırma bütçelerinin neredeyse aile bütçelerine denk tutulduğu ve "çok çalışkan olduğu için sorun çıkarma olasılığı" olanların köreltildiği ortamlarla yetiştirdiğimiz beyinleri ülke sınırlarımızın içinde tutabilir miyiz?

Ercan Alp, "citation index"ten söz ediyor; bilimsel çalışmadan başkalarının ne kadar yararlandığını ve ona atıf yaptığını gösteren bir ölçüt bu. Evrensel bir ölçüt bu. Hem bu atıfları saptayabilmenin yolu, hem de yazdıklarını atıf yapabilecek kişilere okutabilmenin yolu, bu indeks'e giren saygın hakemli dergilere yazı kabul ettirebilmek.. Türkiye'de bir tek bu indeks'e giren dergi yok (Tübitak nerede? YÖK nerede?). Bu dergilere hakemlik yapan kişilerin reddemeyeceği saygın üniversitelerde çalışmak yerine, bilimde adı sanı duyulmamış bir ülkenin bir üniversitesinde çalışmak, ilerlemek isteyeni çelmelemiyor mu? Ercan Alp

konusmasında soruyor ve yanıtlıyor: Buna hakkımız var mı? Burada doğmuş, başarılı olmak isteyen bir insanı nasıl bunları gerçekleştirebileceği en iyi ortamlara erişmekten mahrum edebiliriz? Kimsenin buna hakkı yok.

İki saat süren bu söyleşi, kesmesek daha da sürerdi. Ama önce bu anlatılanları özümseyelim (Bu söyleşinin tam bir kaydını www.beyingocu.com'da bulabilirsiniz). Belki yine Ercan Alp'in yolu "bilim ve sanat ortamımıza düşer"; ama o zaman ne kadar ileride, bambaşka şeyler anlatacağını hayal bile edemiyoruz.

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

Sayfa 29'un yanıtı

Ne yapmalı?

- 1- Basınçlı sistemlerle çalışırken daima iş güvenliği gözlüğü kullanılmalı.
- 2- İlave önlem olarak yüz siperlikli baret kullanılmalı.
- 3- Her iki işçide ısıya dayanıklı su geçirmez göğüs kısmı kapalı, uzun etekli önlük kullanılmalı.
- 4- İş güvenliği çizmesi (çelik burunlu) veya botu kullanılmalı.
- 5- Ellerin yanmaması için de uzun konçlu, ısı ve suya dayanıklı (su geçirmez) iş eldiveni kullanılmalı.

TOPLUM

Dallarını Yitiren Ağaç ya da Çıt, Çıt, Çıt.

Erdoğan BOZBAY*

En derin uykulardan bile bu sesle uyandığım çok olmuştur. En güzel rüyalarım yarım kalmış, orta yerinden "**çıt**" diye kırılıvermiştir. Uyandığımdaysa en derininden bir ohh çekip rahatlayıvermişimdir. Gerçi, çocuksu uykularımı delik deşik eden bu çıtların nedenini öğrenmem pek de zor olmamıştır. Her şeyi bilen(!) büyüklere göre, duvarların içindeki ağaçları birbirine tutturan çivilerin karanlık basınca canları sıkılır, sabaha kadar kıpırdanır dururlarmış(!). İşte bu kıpırdanmalardan gelirmiş o sesler. Daha ileri yaşlarımda ise karanlık çöküp de el ayak çekildiğinde daha bir belirginleşen bu çıtırtılar bana, tahtalarla çivilerin cilveleşme zamanının geldiğini düşündürmüştür. Sadece çivilerin tahtalarla oynaşmasıyla sınırlı değildir bu sesler elbet. Bazen bir mutfak rafının, kitap dolabının yada televizyon sehpasının da yükünü taşımakta zorlandığı, yorulduğu, dinlenmek için fırsat kolladığı anlar olur. İşte o soluklanma anında inlemeyle karışık çıkardıkları sesler, belki de onların "**Ohhh**" deme biçimidir. Demek ki suç yalnızca çivilerle tahtalarda değildir. Kulaklarıma pek yabancı gelmeyen işte o sesleri nerede olsa hemen tanırım, "**Çıt**".

•••

Derken çocuk oyunlarında, oyuncak yapımlarında da sıkça karşılaşır oldum bu eski dostla. Eskiden, kibrit çöplerinden, kurumuş ince dal parçacıklarından ne harika(!) oyuncaklar yapardım. Minik parmaklarımın arasındaki incecik çıtkırıldımlara biraz yüklensem, biraz büküversem, dai yada kibrit çöpü anında cevap verirdi, "**çıt**". Bunun anlamı; "**İşte yine kırdın. Benim çok nazik olduğumu hala anlayamadın mı şapşal?**" demektir. Bu uyarıyı bir daha işitmemek, başladığım oyuncakçı kazasız belası bitirebilmek için elimdeki dal parçasına daha hassas, daha sevecen davranmam gerektiğini, ancak bir kaçının canını yaktıktan sonra öğrenebilmişim.

"**Çıt**" sesleri her zaman ürküntü vermez elbet. Keyifli olanları da vardır. Örneğin, kışları soba üzerinde patlatılan kestaneler, ateşte közlenen mısırlar, mangalda yanan meşe kömürü, yere sürttüğünüzde yanarken duman ve sesler çıkaran çıtır pıtırılar... Bunlara sabahlarını ipe çektiğimiz uzun ayaz gecelerde oluşan buzları kırma eğlencelerini de eklemeliyim. Kış geceleri yol kenarlarındaki küçük çukurları dolduran suların üzerinde incecik buz tabakası oluşur. Altaki suyun üzerini, tıpkı bir yorgan anaçlığıyla şefkatlice örten o buğulu beyaz yorgana şöyle bir bastınız mı hoş bir kırılma -belki de yırtılma- sesi duyulur, "**çıt**". Sırf bu yüzden kışın bakkala, okula daha bir istekli giderdim. Yol boyunca gözlerim bir radar dikkatiyle yerleri tarardım. Buz tutmuş su birikintilerini atlamamaya, başkalarına kaptırmamaya çalışırdım. Şu yaşta bile o zevki kimselere bırakmam doğrusu. Buz tutmuş bir su birikintisi görmeyeyim. Avına sessizce yaklaşan bir avcı gibi usulca yanına sokulur, üzerine şöyle bir dokunmadan edemem, ilk dokunuşlarda kesinlikle ağırlığımı tam vermem. Bir nevi buz kalınlığını ölçmek için atılan iskandildir bu yoklayışlar. Tabakanın kalınlığına göre giderek baskımı arttırırım. Eğer gece çok soğuk geçmemişse buz sigara kağıdı gibi incektir. Ağırlığının etkisiyle önce hafiften yaylanır, esner. Bu esnemeyle birlikte alttaki donmamış su, kıstırılmış bir hayvan gibi telaşlıdır. Sağa sola kaçıtır. Biraz ürkmüş çokça da korkmuş gibidir. Çaresizdir. Derken öyle bir an gelir ki, ağırlığıma daha fazla dayanamayacağını anlayan gevrek buz tabakası direnmekten vazgeçer, Düzensiz bir takım izler bırakarak kırılıverir., "**Çıt**".

•••

Yıllarca dağlarda, tepelerde, dolaşım. Buna "**ekmeğimi taştan çıkardım**" da diyebiliriz. Bir elimde çekiç, bir elimde harita, ayağımda postallar, sırtımda çanta, dolaş babam dolaş. O dağ senin, bu yayla benim derken, Anadolu sevdasıyla yanıp tutuşurken, adımları emeğimle dağlara yazarken, çekiç seslerim doruklarda asılıyken, rengarenk kır çiçeklerini terimle sularken alabildiğine mutluydum. Kendimi biraz Dadaloğlu, biraz Köroğlu hissedişim bundandır. Ne dağlara, tepelere tırmanmış, ne doruklar, zirveler görmüş, ne yemyeşil ovaları, yılan gibi kıvrılan nehirleri, uçsuz bucaksız denizleri, gölleri, bir kartal edasıyla yükseklerden seyretmişimdir. işte o "**kuş uçmaz kervan geçmez**" ıssız dağ başlarında, en yakın dostum, çocukluğumdaki gibi yine elimden bırakamadığım küçücük dal parçacıkları olmuştur. Yalnızlığımı onlarla paylaşmış, sessizliğimi onlarla parçalamış, onlarla dertleşmiş, içimi onlara dök-müşümdür. Aramızdaki sevdanın dozunu ayarlayamayıp biraz fazla kaçırdığımdaysa incecik bir çığlık yankılanır karşı yamaçlarda, "**çitttttt**". işte o an yüreğimde hissettiğim cızzzzla birlikte sessizlik seslenir, yalnızlık sonlanıverir. "**Çıt**". Çocukluğumda uykularımı bölen sestem çok farklıdır bu sefer duyduğum. Daha dost, daha sırdaş, daha arkadaşdır. Bir şeyleri paylaşımçı, yalnızlıkları kovucudur. Üstelik çok da hoş tınısı, akustiği vardır bu kez. Uzun süre yankılanır çevremde, dallarda asılı kalır. Aynı dost ses dağlardan aşağılara inerken de peşimi bırakmaz bir türlü, adeta gölgem olur. Hele de mevsim sonbaharsa, kurumuş dal parçacıkları, dikenler, "ben buradayım" dercesine kulağıma fısıldar durur. **Çıt, çıt, çıt.**

•••

Havada uçuşan, kamçı gibi suratıma inen kar taneciklerinden, gözlerime dolan buz kristallerinden bir an önce kurtulmalıyım derken bir de bakıyorum, Bakanlıklardan birine ait gösterişli binanın önündeyim. Heybetli demir kapıyı açmamla birlikte kendimi içeriye atmam bir oluyor. Girişteki görevliye alalecele bir selam verip, asansörün yolunu tutuyorum. Şansa bak, o da yeni kalkmış. Beklemekten başka çarem yok. İnşallah, üst katlarda birileri çeneye dalıp tutsak etmezler diyorum içimden. Asansörü beklerken, yandaki çay ocağının açık kapısından garson Ali'ye gözüm takılıyor. Bir yandan telaşla çay servisine hazırlanan Ali, bir yandan da

boşluğa doğru öylesine sesleniyor.

"Asansörü salmayın sakın". Dar mekanlı, kısa zamanlı yolculuğumuz, karşılıklı hal hatır sorularak geçiyor. Güler yüzlü bir köy delikanlısıdır Ali. Mesleğini severek yaptığı her halinden bellidir. Yarenlik ettiği abiye, yani bana, kıyak geçmeyi daha aşağıdayken kafasına koyduğu, çay servisine konuk olacağım odadan başlayacağı, asansörden çıkar çıkmaz aynı tarafa yönelişimizden bellidir. Uygun adımlı kısa bir yolculuğun ardından önde ben, arkada Ali ve mis gibi çay kokusu, tezahüratlar arasında odaya doluşuyoruz. Her zaman acelesi, zamana karşı yarışı vardır Ali'nin. Cüsse-sinden beklenmeyecek irilikteki sesi, odada birkaç tur attıktan sonra ancak durabiliyor. **"Evet, bardaklarrrrr."** Zaten dört gözle çayın yolunu gözleyen oda sakinleri, inceli, kalıntı, büyüklü, küçüklü bardaklarını, belli bir düzensizlik içinde çoktan yerlerine konuşturmuşlardır. Kimisi gıcır gıcır yeni yıkanmıştır, kimisiyse bir önceki içilenin çöpünden utanır gibidir. Ali, taşımakta zorlandığı çaydanlıktan büyük bir keyifle bardakları doldurmaya başlamıştır. Fakat o da ne. İrice bir **"çıt"** sesi keyfimizi kaçırmaya yetmiştir. Büyükçe bir cam bardak, testereyle kesilmişcesine dip kısmından ikiye ayrılıvermiştir. Kısa bir suskunluğun ardından çaycı Alinin azarlamayla karışık bilgiçlik kokan uyarısı, sessizliğin ortasına düşüverir. **"Abla kaç defa söyledim, soğuk bardağa sıcak çay doldururken içine kaşık koymayı unutmayın diye!"**

...

Çaycı Ali'yi, mesleğini aşkla yapan o güzel insanı anımsatan, o kadar çok olayla yüzleşmekteyim ki şu son bugünlerde. Çevremde başka türden olaylar yaşanmaz oldu sanki. Nereye baksam Ali, başımı nereye çevirsem kırık bardaklar, kibrit çöpleri, buz parçacıkları... *"Çalışmakta olduğu inşaatın dördüncü katından düşüp ölen işçinin bakmakta olduğu eşi, dört çocuğu ve yaşlı annesi, üç aydır kiralarını ödeyemedikleri için ev sahibi tarafından sokağa atılmışlardır. Günlerdir, yorgun altında sabahlayan aile, konu komşunun yardımıyla yaşamlarını sürdürmektedir."* Olayı duyar duymaz içimden bir ses yükselir, **"çıt"**. *"Sekiz kilometre uzaktaki kasaba okuluna gitmekte olan beş öğrenci çığ altında kalmıştır. Kurtarma çalışmalarına devam edilmektedir."* Al sana birkaç **"çıt"** daha. *"Armutlu kömür ocağındaki grizu patlaması sonucu on beş madenci göçük altında kalmış, tüm çabalara rağmen işçilere henüz ulaşılamamıştır."* içimdeki **"çıt"** lar, çıtlara, çaresizlikler çaresizliklere eklenir. Topluma sayısız insan yetiştiren bir öğretmen, düşkünler yurduna yerleştirilerek, son anda sefaletin kucağına düşmekten ..., **"Çıt"**. Canlı meşale misali ölüme giden itfaiyecilerin yanık bedenleri, geride-kalan gözü yaşlı yakınları, iç paralayan ağıtları, **"çıt"**, Günlerce direksiyon sallamaktan yorgun düşmüş, kullandığı araçla birlikte yaşamları noktalanmış sürücüler, **"çıt"**, insanları yaşama döndürmek için çırpırırken kendi canlarından olan doktorlar, **"çıt"**. Bin bir emekle yarınlara hazırlanan, ama yaşamlarının baharında umutları ellerinden alınan, geleceklere karartılan işsiz gençlerin buz tutmuş gülümseyişleri, **"çıt"**. Ekmek kuyrukları, pazaryerlerinden artık toplananlar, çalışan çocuklar, sokak çocukları, parasızlığın körelttiği gencecik dünyalar, töre teröristlerince katledilen kız çocukları, savaş mağduru çocuklar, kadınlar, işgaller, infazlar, ölümler, tecavüzlerin yaşayan ölüleri, dilenen sarhoş Aborjinler, seyirliğe dönüştürülen Kızılderililer, zehirli sularla can veren balıklar, karlar üzerinde kızıla boyanmış foklar, kürk mantolu bayanlar, acımasızca kesilmiş ağaçlar, yanmış ormanlar, görkemli düğünler, havaya saçılan dolarlar, Lale Devri eğlenceleri, şımarıklıklar, çaresizlikler, umarsızlıklar, duyarsızlıklar, çözümsüzlükler, acılar, çığlıklar, feryatlar, kan çanağına dönmüş gözler, göz yaşları... Gittikçe öylesine çoğalır, öylesine azmanlaşır ki bu **"çıt"**lar, önüne geçilmez, altından kalkılmaz olur. Gazeteler, televizyonlar söz birliği etmişcesine hep bu türden olaylarla doludur. Gören gözler, duyan kulaklar, hisseden yürekler dayanmaz, bir yerinden kırılıverir. **"çıt"**.

...

Her **"çıt"**la birlikte yaşam da benden sürekli bir şeyler koparıp götürür. İçimdeki görkemli çınarın dayanma gücü giderek azalır, gün be gün dallarımı, yapraklarımı birer ikişer yitiririm. Yıllardır, yitirdiğim dallanma kuşların konmaması, üstüme yağmurların yağmaması, güneşlerin bedenimi ısıtmaması bundandır. Bembeyaz tuvaletlerle kışları, rengarenk çiçeklerle baharları, mis kokulu meyvelerle yazları, sararan yapraklarla güzleri karşılayamayışım hep bu yüzdendir. Geceleri uyku girmez gözüme. Düş kuramam eskisi gibi, rüya da göremem. Hep o **"çıt"**lar yüzünden, duygu yorgunu, sevda vurgunu ağaca dönmüşüm. Gerçi, çaycı Ali'nin uyarısı duyduğum günden beri hiç aklımdan çıkmaz. Unutmadım o güzel insanı, Kızılderilileri anımsatan sözünü unutamadım. Ama ne kadar çabalarsam çabalayayım, son günlerde olanca ağırlığıyla üstüme çullanan korkulardan, endişelerden, mutsuzluklardan bir türlü kurtaramam kendimi. Her yanımı sıradağlar kuşatmıştır adeta. Bel vermez, geçit vermez. Bir türlü aşamam, Ferhat gibi delip geçemem, Şirinime, Şirin'lerime kavuşamam. Her gün bir yerlerim incinir, her gün bir yerlerim kırılır, kanar, acır, sızım sızım sızlar, **"çıt"**. *"Keşke"* derim içimden, **"Keşke şu "çıt"ların çaresi de soğuk bardağın içine koymayı unuttuğumuz kaşıklar kadar masum olsaydı."**

* Jeomorfoloğ

Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi

TOPLUM

Çalışan Çocuklarda Boyun Eğici Davranışların İncelenmesi

Doç. Dr. Ayşe OCAKÇI*, **Tülay KUZLU AYYILDIZ

GİRİŞ

Günümüzde çocuk işçiliği, çocuk sömürüsü ve suistimalinin en önemli kaynağıdır. ILO 15-24 yaş grubunu genç işçi kabul etmektedir, buna göre 15 yaşın altında yaşamını kazanmak aile bütçesine katkıda bulunmak amacıyla çalışma yaşamına erken yaşta atılan çocuklara "çalışan çocuklar" denilmektedir. ILO'nun yapmış olduğu araştırmalar sonucunda, dünyada 6-14 yaş grubunda 250 milyondan fazla çocuğun zengin ve yoksul ülkelerde tehlikeli sömürücü işlerde çalıştığı tahmin edilmektedir. Eğitim olanaklarından yoksun, yoksulluk döngüsü içinde sıkışıp kalan bu çocukların en temel hakları olan sağlıkları hatta yaşamları tehlike altındadır (Dikmen 1998, Yiğitbaş 1998).

Çalışan çocukların sayıları her geçen gün artmaktadır. Çünkü çocukların maliyeti düşüktür ve daha az disiplin sorunu yaratırlar. Çocuklar sendikalara katılmazlar; büyüklerine itaat etmeye alıştırlar; aynı işi yapıp daha az ücret almaya razı olurlar; yasadışı çalıştıklarını bildikleri için kimseye şikayette bulunamazlar (Öztek 1998).

Çocukların fiziksel açıdan çabuk etkilenir olmaları, yetişkinlerden çok farklı kapasiteye ve gereksinimlere sahip bulunmaları ile yakından ilişkilidir. Erken yaşlarda ağır işlerde çalışmaları fiziksel ve zihinsel gelişimlerini etkilemektedir. Nitekim çalışan çocukların fiziksel gelişimi üzerine yapılan çalışmalarda, bu çocukları çalışmayan yaşlılarına oranla daha sağlıklı gelişimleri olduğu, ağırlıklarının daha az, boylarının ise daha kısa kaldığı belirlenmiştir (Ocakçı 2001, Dikmen 1998).

Fiziksel ve zihinsel bütün olumsuzlukların yanı sıra, çocukları daha korumasız ve incinebilir hale getiren bazı psikososyal faktörler de bulunmaktadır. Çocukların karşılaşabilecekleri riskler hakkında yeterince bilgilerinin olmaması, bunları bilinçli olarak algılayamamaları ve düşünmeden hareket etmeleri onları ciddi tehlikelerle karşı karşıya bırakabilmektedir (Dikmen 1998).

Çocuk işçiliği zararlıdır. Çocuğun bedensel, ruhsal, duygusal ve sosyal gelişimini tehdit eder, çünkü:

- Çocuğun o tür bir işi yapmak için yaşı fazla küçük olabilir
- Çalışma saatleri fazla uzun olabilir
- Yapılacak iş ve kullanılacak aletler açısından çocuk fazla küçük olabilir
- Ücretleri çok az olabilir
- Gelişmekte olan küçük bir beden için iş fazla ağır olabilir
- Yüklenen sorumluluk fazla olabilir
- İş fazla sıkıcı ve tekdüze, çocuğun gelişimine bir katkısı olmayan bir iş olabilir
- İş ortamı fazla tehlikeli olabilir; kimyasal maddeler, aşırı sıcaklık ve gürültü, tehlikeli makineler zaten yetişkinler için yeterince kötüyken, gelişmekte olan bedenler için daha da kötüdür
- Çocukların özgürlükleri fazlasıyla kısıtlanmış olabilir; onlara çalışıp isteyip istemedikleri, ya da hangi işi yapmak istedikleri sorulmamıştır. İş bırakamazlar. Kendilerine olan saygılarını kaybederler ve her şeyi çok kolay kabullenirler (Öztek 1998). Bütün bunların sonucu çalışan çocuklarda boyun eğici davranışlar daha sık görülebilir.

Seligman'ın "öğrenilmiş çaresizlik kuramı"nda tanımladığı gibi, süregelen strese ve şiddete maruz kalan organizma tepkisizlik içeren bir davranış geliştirmektedir.

YÖNTEM

Araştırma, çalışan çocuklarda, sosyodemografik etkenler ve çalışma özellikleriyle boyun eğici davranışları arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amacı ile yapılmıştır.

Araştırma evreni Zonguldak Mesleki Eğitim Merkezi'ne devam eden 310 çocuk oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem seçilmemiş, tüm evrene ulaşmak planlanmış ve 1- 15 Haziran 2004 tarihlerinde okula devam eden ve araştırmayı kabul eden 164 çocuk araştırma kapsamına alınmıştır.

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ): Depresyonla ilgili boyun eğici sosyal davranışları değerlendiren, 16 maddeden oluşan, bireyin kendi kendine uygulayabileceği bir ölçektir. Türkçe uyarlaması 1992 yılında yapılmıştır. Hem ergen, hem de yetişkinlere uygulanabilir. Her maddede sözü edilen davranışların kişiyi ne kadar iyi tanımladığı sorulmaktadır. Maddeler 1-5 arasında, 5'li Likert tipi puanlama esasına göre değerlendirilir. Ölçekten en düşük 11, en yüksek 80 puan alınabilir. Yüksek puanlar daha fazla boyun eğici davranışa işaret eder (Savaşır ve Şahin 1997).

Sosyodemografik Özellikler Anket Formu; Yazarlar tarafından hazırlanmış yaş, cinsiyet, eğitim durumu, anne ve baba meslekleri, aile yapısı, kardeş sayısı, ailenin gelir düzeyi ile ilgili sosyo-demografik değişkenleri ve çalışma özelliklerini içeren sorulardan oluşmuştur.

Çalışma yapılmadan önce ilgili kurumlara ve çocuklara bilgi verilerek izin alınmıştır. Anket formu ve boyun eğici davranışlar ölçeği örnekleme alınan çocuklara toplu halde uygulanmıştır.

Verilerin analizi, bilgisayarda Statistical Package for Social Sciences (SPSS 11) programında yapılmıştır.

Verilerin değerlendirilmesinde tek yönlü varyans analizi ve t testi kullanılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Tablo 1'de araştırmaya katılan çocukların tanıtıcı özellikleri görülmektedir. Çocukların % 68,9'u 18 ve üzeri yaş grubu. % 70,7'si erkek ve % 48'si ise lise mezunudur. DİE verilerine göre ülkemizde 6-15 yaş arasında

çalışan çocukların sayısı 1008019' dir (DİE 1997). Bunların 597646'sı (% 59,3) erkek; 410.373'i (% 40,7) kızdır. Kırsal kesimde erkek çocuklarının 12,6 yaşında çalışmaya başladıkları görülmektedir (Fişek 1991). Çalışma yaşı iş yasasına göre ise 15'dir ve hafif işlerde 13 yaşına kadar düşebilmektedir (Ankara İş Teftiş Grup Başkanlığı 1995). 2003 senesinin 3. çeyreğinde yapılan Hane Halkı İş Gücü Araştırmasına göre ise, 12-17 yaş grubunda şu anda çalışmakta olan 948 kişi bulunmaktadır. Çalışanların % 58,9'u tarımda, % 21,1'i hizmet sektöründe, % 20,1'i sanayi sektöründe istihdam edilmektedir. Ayrıca çalışanların % 35'i kentlerdedir ve % 55,6'sı erkeklerden oluşmaktadır (Mesleki Eğitim ve Öğretim Sistemini Güçlendirme Programı 2004). Çocukların % 72,6'sının kardeş sayısı 3 ve üzerindedir. TNSA sonuçlarına göre (1999) ülkemizde ortalama hane halkı büyüklüğü 4,3 olarak tespit edilmiştir. Bilindiği gibi kalabalık ailelerde gelirin fazlalığı, gelir getiren kişi sayısının azlığı ve annenin çalışmaması çocukların çalışma yaşamasına girmesinde etkili olabilmektedir (Subaşı ve Kubilay 2000).

Tablo 1, Çocukların Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Sosyo-demografik özellik	N	%
Yaş Grubu		
18 ve üzeri	51	31,1
17 ve altı	113	68,9
Cinsiyet		
Kız	48	29,3
Erkek	116	70,7
Eğitim Durumu		
İlkokul	11	6,7
Ortaokul	74	45,1
Lise	79	48,2
Kardeş Sayısı		
2 ve altı	45	27,4
3 ve üzeri	119	72,6
Sürekli Sağlık Sorunu		
Var	17	10,4
Yok	147	89,6
Sigara Kullanımı		
Kullanan	85	51,8
Kullanmayan	79	48,2
Gelecekte Aynı İşte Çalışma İstiyor		
İstiyor	105	64,0
İstemiyor	59	36,0
Toplam	164	100

Çocukların % 51,8 sigara kullanmaktadır. Çocukların çalışma yaşamındaki güçlüklerle katlanmaları, küçük yaşta, büyüklerin dünyasında ayakta durabilmek için çeşitli savunma mekanizmaları geliştirmeleri boşuna değildir. Bu savunma mekanizmalarından biri, erken yaşta sigara içmeye başlamadır. Fişek (1998)'in yaptığı bir araştırmaya göre; madde bağımlılığının ilk adımı olan sigaraya 15 yaşına kadar başladığını söyleyen çocukların oranı % 39'dur.

Araştırmamıza katılan çocukların % 64'ü gelecekte aynı işi yapmayı düşünmektedir. Gelecekte aynı işi yapmak isteme nedenleri ise % 58,9'u işini sevdiği, % 22,4'ü ise başarılı olduğu için aynı işi yapmayı düşünmektedirler. Yapılan bir araştırmaya göre başka işte çalışmayı düşünenlerle kararsız olanlar %14,5'dir. Başka işte çalışmak isteyenlerin çoğunluğu 15 yaş üzerindedir. Bu durum 15 yaşından büyük çocukların iş ile ilgili kesin yargılan olmasından ve meslekte daha ustalaşmış olmalarına karşın mesleği bırakmayı düşünebilmelerinden kaynaklanmaktadır (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 1995).

Çalışan çocukların ailesel özelliklerine baktığımızda ise babaların % 42,7'si, annelerin ise % 50,6'sı ilkökul mezunudur. % 29,3' ünün geliri 550-750 milyon arasında ve % 78'i çekirdek aileden gelmektedir. Yapılan bir araştırmada çalışan çocukların annelerin çoğunlukla 35 yaş ve üzeri, babaların ise 32-41 yaş grubunda olduğu, % 56,7'si'nin okur-yazar olmadığı ya da ilkökul eğitimini yarıda bıraktığı saptanmıştır. Ailede özellikle babanın eğitim durumunun düşük olmasının kalifiye elaman olmayı engellediği, bu durumun iş bulmalarını güçleştirdiği, dolayısıyla işsiz kalmalarına ya da enformel sektörde geçici olarak çalışmaya yol açtığı düşünülmektedir. Babaların yeterli miktarda gelir elde edememesi, aile gelirine katkıda bulunmak için çocukların çalışmasını kaçınılmaz kılmaktadır (Subaşı ve Kubilay 2000).

Tablo 2. Çocuğun Çalışma Hayatı İle İlgili Özellikler

	En az	En fazla	Ortalama ± Standart Sapma
Çalışma Yılı	1	10	3,5 ± 2,27
Çalışmaya Başlama Yaşı	9	18	14,5 ± 2,2
Çalıştığı Gün (Haftalık)	5	7	6,3 ± 0,58
Çalışma Saati (Günlük)	5	18	11,2 ± 1,96

Çocukların çalışma hayatı ile ilgili bazı özelliklere baktığımızda çalışmaya başlama yaşı 9-18 arasında değişmekte ve ortalama 14,5 dir. Çalışma yılı 1-10 yıl arasında değişmekte ve ortalama 3,5 yıldır. Çalıştığı gün sayısı ortalama olarak haftada 6,3 gün, saat ise günde 11,2 saattir.

Tablo 3. Çocukların Boş Zamanlarını Değerlendirme Şekillerine Göre Dağılımı

Serbest Zaman Değerlendirme Şekli	N	%
Gezme	72	43,9
Evde uyuma ve dinlenme	37	22,6
Müzik dinleme	14	8,5
Televizyon izleme	12	7,3
Spor yapma	9	5,5
Kitap okuma	8	4,9
Bilgisayar oyunları oynama	7	4,3
Sinemaya gitme	5	3,0

Çocukların boş zamanlarını değerlendirme aktivitelerine baktığımızda en yüksek % 43,9 gezmek iken, kitap okumak % 4,9'la oldukça düşük bir orana sahiptir. Yapılan bir araştırmada görüşülen çocukların % 83,4'ü akşamları işten çıktıktan sonra hemen eve gitmekte hemen eve gitmeyenler gezmekte kahvehaneye gitmekte yada top oynamaktadır (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 1995). Sonuçlar araştırmamızda paralellik göstermektedir. Bu veriler çocukların sosyal etkinliklerini olmadığını sinemaya ve tiyatroya izleyemediklerini göstermektedir. Çocukların toplumdaki rollerini oynayacak sosyal ve kültürel etkinliklere katılabilmelerini sağlayacak ortamların sağlanması gereklidir.

Tablo 4. Boş Zaman Eğitici Davranış Ölçeği Puanlarının Çalışan Çocukların Bazı Ailesel Özelliklerine Göre Dağılımı

	Ortalama ± SD	F*	P
Anne Eğitim Durumu		0,707	p>0,05
OYD+ OY	45,6 ± 8,9		
İlköğretim	41,6 ± 11,2		
Lise ve üzeri	43,6 ± 9,8		
Baba Eğitim Durumu		1,011	p>0,05
OYD+ OY	45,1 ± 13,1		
İlköğretim	42,6 ± 10,3		
Lise ve üzeri	40,8 ± 11,5		
Gelir Düzeyi		1,043	p>0,05
350-550 milyon	41,9 ± 11,1		
550-750 milyon	43,7 ± 11,6		
750 ve üzeri	42,5 ± 9,2		
Aile Tipi		1,151	p>0,05
Çekirdek aile	41,9 ± 10,4		
Geniş aile	43,31 ± 2,2		
Parçalanmış aile	47,0 ± 10,9		

* F değeri (One VVay Anova)

** t değeri (Independent samples t test)

Çocukların anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, aile tipi ve aile geliri gibi özellikleriyle boş zaman eğitici davranış puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Tablo 5. Boğun Eğici Davranış Ölçeği Puanlarının Çalışan Çocukların Bazı Değişkenlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Boğun Eğici Davranış Puanları		
	Ortalama + SD	**t	P
Kız	40,33 ± 10,10	1,65	p>0,05
Erkek	43,28 ± 11,01		
Yaş grupları 17 ve altı 18 ve üzeri	44,12 ± 10,09 41,66 ± 11,07	1,39	p>0,05
Kardeş sayısı 2 ve altı 3 ve üzeri	43,04 ± 11,27 42,17 ± 10,66	0,45	p>0,05
Sigara kullanımı Kullanan Kullanmayan	40,91 ± 9,99 44,01 ± 11,46	1,84	p>0,05
Çalışma yılı 4 yıldan az 5 yıldan fazla	42,78 ± 10,54 41,11 ± 11,78	0,77	p>0,05
Sağlık sorunu Var Yok	42,56 ± 10,90 42,40 ± 10,83	0,05	p>0,05
İşini seçme isteyerek istemeyerek	42,48 ± 10,80 42,14 ± 11,01	0,16	p>0,05

Çalışan çocukların cinsiyet, yaş grubu, kardeş sayısı, sigara kullanımı, çalışma yılı, sağlık sorunu ve işini isteyerek seçme gibi özelliklerine göre t testi sonuçlarına baktığımızda anlamlı sonuç bulunamamıştır.

Tablo 5. Bütün Öğrencilerin Boğun Eğici Davranış Ölçeğine Göre Puan Ortalamaları

	En az	En Fazla	Ortalama	Ortanca
Boğun Eğici Davranış Puanı	16,00	80,00	42,41	43,00

Çocukların boyun eğici davranış puanlarına baktığımızda en az 16 ve 80 arasında değişmekte ve ortalama olarak 42,41 'dir. Kaya ve arkadaşlarının (2002) tıp öğrencilerinde yaptıkları bir araştırmada öğrencilerin BEDÖ puan ortalamasını 36,1+8,5 olarak bulmuşlardır. Boyun eğici davranış ölçeğine göre puan arttıkça boyun eğici davranış artmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocukların % 68,9'u 18 ve üzeri yaş grubu, % 70,7'si erkek ve % 48' si ise lise mezunudur. Çocukların % 51,8 sigara kullanmaktadır. Çalışan çocukların ailesel özelliklerine baktığımızda ise babaların % 42,7'si, annelerin ise % 50,6'sı ilkokul mezunudur. % 29,3' ünün geliri 550-750 milyon arasında ve % 78'i çekirdek ailede gelmektedir. Çocukların çalışma hayatı ile ilgili bazı özelliklere baktığımızda çalışmaya başlama yaşı 9-18 arasında değişmekte ve ortalama 14.5 dir. Çalışma yılı 1-10 yıl arasında değişmekte ve ortalama 3,5 yıldır. Çalıştıkları gün sayısı ortalama olarak haftada 6,3 gün, saat ise günde 11,2 saattir. Çocukların BEDÖ puanlarına baktığımızda en az 16 ve 82 arasında değişmekte ve ortalama olarak 42,41'dir.

iş yeri hemşireliğinin yaygınlaştırılması, ulusal politikaları düzenlerken alınan kararlarda çocukların çalışmaya başlama yaşları, sigortasız çocuk çalıştırma, emeklerinin karşılığını alamamaları, fiziksel ve ruhsal özelliklerine uygun olmayan ağır işler yaptırılması önlenmesi önerilebilir.

Çocukların çalışma saatleri çok fazla olduğu için kendilerine zaman ayıramamaktadırlar. Çalışma saatleri kendi yaşları ergenlerin okulda geçirdikleri zamanla eşit olmalı. Yıllık ve haftalık izinler, günlük çalışma saatleri yasallaştırılmalıdır.

Kaynaklar

1. Dikmen A. (1998), Çocuk Haklarına Dahil Sözleşme Çerçevesinde İstanbul'da Çalışan Çocuklar Üzerinde Değerlendirme. Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Sosyoloji ve Metodoloji Programı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, ss 67.
2. YİĞİTBÂŞ (1998), Çalışan Çocuklar, ANKARA
3. Ennew J. (1994), Çeviren Ç. Özetk. Sokak Çocukları ve Çalışan Çocuklar (Ankara, Pelin Ofset)
4. OCAKÇI A. (2001), Türkiye'de Çalışan Çocukların Durumu, Hacettepe Üniversitesi Dergisi, ANKARA, Cilt 8, Sayı 1, **Ooak-Haziran** 2001 ss. 120-132
5. Overmier JB, Seligman MI (1967) Effects Of inescapable Shock Upon Subsequent Escape And Avoidance Responding. J Comp Physiol Psychol. 3: 245-251

6. Fişek G, (1998), Çocuk Emeğinin Sona Erdirilmesi: Kız Ve Erkek Çocuk Emeği Arasındaki Farklar, Çalışma Ortamı, Ankara, Sayı 36, Ocak-Şubat 1998.
7. Subaşı M., Kubilay G., (2003), Sokakta Yaşayan/Çalışan Çocukların Aile ve Yaşadıkları Konutun Özellikleri. Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi, Ankara 5:2, Aralık 2003, ss 34-44
8. Çalışan Çocukların Korunması İçin Politika VE Eylem Programı Yöntem Önerisi (1995). T.C. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. ILO, İPEC Projesi, Ocak 1995, Ankara
9. Mesleki Eğitim ve Öğretim Sistemini Güçlendirme Programı, Ankara 2. Bölge Danışma Kurulu Toplantısı. 11-12 Ağustos 2004.
10. Savaşır i, Şahin NH (eds) (1997), Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği. Bilişsel-Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler. Ankara, Özyurt Matbaacılık, s.100-103.
11. Kaya M. Güneş G, Kaya B, Pehlivan E., (2004), Tıp Fakültesi Öğrencilerinde Boyun Eğici Davranışlar Ve Şiddetle İlişkisi, Anadolu Psikiyatri Dergisi, 5:5-10.

* Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Müdürü

** Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Öğretim Görevlisi

ANIMSA

Prof. Dr. Nusret H. Fişek'in 90. doğum ve 14. Ölüm Yıldönümü'nde Anma Etkinlikleri

Her yıl olduğu gibi doğumunun 90. ve ölümünün 14. yılında da, Nusret Fişek anma etkinlikleri ile yaşamını sürdürdü. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı'nca düzenlenen IX. Halk Sağlığı Kongresi'nin açılışı ile anma etkinlikleri örtüştürülmüştü. Bu açılışta konuşma yapanlar, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı'ndan Üniversite Rektör Vekiline, Halk Sağlığı Anabilim Dalı Başkanından Türk Tabipleri Birliği Başkanı'na herkes ona canverdi. En önemlisi onun ilkelerini büyük bir coşku ile kararlılıkla ve güzellikle sürdüren Samsun-Tekkeköy Sağlık Ocağı çalışanları (bu yılki Nusret Fişek Sağlık Ocağı ödülünü kazandılar) onun insan sıcaklığını bir kez daha bize duyurdular. Sağlık Ocağı hekiminin dilinden dökülen "Bu benim hayalimdi" sözcüğü, Nusret Fişek'in daha uzun süre bizlerle birlikte yaşayacağını düşündürüyordu.

1 Kasım 2004 günü 6.Sağlıkçı Ressamlar Sergisiyle başlamıştı etkinlikler... Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı'nın, Kasım aylarında, anma etkinliklerine katkıda bulunmak amacıyla düzenlediği, sergi, her yıl olduğu gibi, sağlıkçı sanatçıların yoğun ilgi gösterdiği bir çalışma oldu. Bu yıl değişik illerden katılan ressam ve tahta oyma sanatçısı sağlıkçılar, coşkulu bir açılışla biraraya geldiler. 3 Kasım 2004'te ise sevenleri, Prof. Dr. Nusret H. Fişek'in, Cebeci Asri Mezarlığındaki mezarı başında biraraya geldiler. Cumhuriyetimizin kuruluşuna hizmet eden ünlü eğitimcileri, sağlık önderlerini, Uğur Mumcu'yu, Muammer Aksoy'u, Turan Dursun'u konuk olarak ağırlamayı sürdüren Cebeci Asri Mezarlığı, Cumhuriyetimizin anıtlarından biri. Hem çağdaş bir kent planlama uygulaması örneği olarak, hem de konuk ettiklerinin kimlikleriyle insana değişik duygular veriyor.

Hacettepe Üniversitesi'nde aynı gün başlayan IX. Halk Sağlığı Kongresi ve kalabalık katılımı bir yanıyla Nusret Fişek'in öğrencilerinin öğrencilerini bize tanıtıyor; bir yanıyla da ülkemizde bu alanda yapılan çalışmaları ortaya koyuyor. Ama Kongre'nin ilk gününde verilen Nusret Fişek Halk Sağlığı Ödülleri'nden "**Halk Sağlığı Hizmet Ödülü**"ne değer birisinin bulunamamış olması, yürek burkucu. Bu kadar kalabalık bir halk sağlığı uzman topluluğunun bu eksiği hızla gidermesi "acil" bir sağlık sorunu olarak önümüzde.

Barış ... Prof. Dr. Nusret H. Fişek'in en önem verdiği temalardan biri. Sağlık konusuna gönül veren bir insanın, sağlığı baş düşmanı silaha kayıtsız kalmasına olanak var mı? Nusret Fişek, "Nükleer Savaşa Karşı Barış ve Çevre için Sağlıkçılar Derneği"nin (NÜSED) bir numaralı üyesi.

Prof.Dr. Nusret H. Fişek
(21 Kasım 1914 - 3 Kasım 1990) eşi ile birlikte

Bu onun barışçı kişiliğine, barışçı eylemlerine uygun düşüyor. Türk Tabipleri Birliği Başkanlığı döneminde (1984-1990) ölüm cezalarına yüksek sesle karşı çıkması, cezaevlerinde mahkumların yaşama koşullarının üzerine gitmesi, tıbbi deontoloji ile insan hakları arasında bağ kurulması için tüzük düzenlemesi için varını yoğunu ortaya koyması vb. bunun kanıtı.

Barış dinletisi ... Nükleer Savaşa Karşı Barış ve Çevre için Sağlıkçılar Derneği, Sevda Cenap And Vakfı, Halk Sağlığı Uzmanları Derneği ve Çankaya Belediyesi elbirliğiyle, her yıl olduğu gibi bir dinletisi düzenlemişler. Çankaya Belediyesi'nin çağdaş görünümlü Çağdaş Sanatlar Galerisi'ne konuk oluyoruz. Türk-Macar Oda Müziği Topluluğu'nun seçtiği ve çaldığı birbirinden güzel yapıtları dinliyoruz. Topluluk, **Aydın İlik** (Flüt), **Laszlo Farkas** (Keman), **Erika Farkas** (Fagot) ve **Robert Farkas'tan** (Piyano) oluşuyor. Konser programı da şöyle :

- E. TOSELLI, "Serenade"
 - F. MENDELSSHON, "Sözsüz Şarkı"
 - F. MENDELSSOHN, "Mi Minör Keman Konçertosu" (I. Bölüm)
 - J. HAYDN, "Sol Majör Trio" (III. Bölüm) Rondo AH¹ Ingarese
 - J. N. HUMMEL, "Fa Majör Trio" (III. Bölüm) Rondo Alla Turca
 - J. BRAHMS, "5 ve 6 No'lu Macar Dansları" •J. NEMETH, "Üsküdar"
- Nusret Fişek'i yaşatanlara ve bize bu güzellikleri sunanlara teşekkürler.

ANIMSA

Bir Barış Dinletisi

Başak ÇETİN

Nusret Fişek'i anma etkinliklerinden biri dün düzenlenen barış konseriydi. Konser Çankaya Belediyesi Çağdaş Sanatlar Galerisinin konser salonunda gerçekleşti. Ben galeriye konser saatinden bir saat önce gitmeyi planlamıştım. Çünkü galeride gezmeyi istediğim bir de fotoğraf sergisi vardı. Güzel bir sergiydi. Değişik konular ve tekniklerin kullanıldığı yüzlerce fotoğraf vardı. Sergide beni en çok etkileyen, 30'a yakın fotoğraftan oluşan "doğum" konulu fotoğraflar oldu. Bir insanın dünyaya gelişi, ilk çığı, anneye ilk buluşması... Müthiş bir şeydi.

Bir insanın dünyaya gelişi ... Bu çok özel ve anlamlı bir olay. Bir "insan" olabilmekse ayrı bir olay. Bir insanın dünyaya gelmesi doğa sayesinde oluyor, ama yaşamı anlamlı kılmak insana düşüyor. Bir insan doğarken bir sürü umutla, sevgiyle, sevinçle, anlama beraber doğuyor. Ama kaç insan yaşamı boyunca umudunu, sevgisini, sevincini, insan olmanın anlamını koruyabiliyor.

Bir insanın dünyaya gelmesi ciddi bir olay, bir insanı dünyaya getirmek ciddi bir sorumluluk, bir insan olarak yaşayabilmekse ciddi bir iş.....

Ataol Behramoğlu'nun doğan kızına dileği aklıma geliyor fotoğrafları izlerken;

Bütün insanları dostun bil, kardeşin bil kızım,

Sevginin ürünüdür insan, nefretin değil,

Zulmün önünde dimdik tut onurunu,

Sevginin önünde eğil kızım.

diyor Ataol Behramoğlu...

Konserin başlamasına az kaldı. Yavaş yavaş salona inmek lazım. Konukların arasına indim ve tanıdıklarımın selamlaşıp, hal hatır sordum. Çoğu benim çocukluğumu hatta bebekliğimi bilen insanlardı. Kimi aile dostu, kimi annemle babamın arkadaşıydı. Ama çoğu Nusret Fişek'in takipçileriydi. Orada bulunan insanların arkadaşlıkları, dostlukları farklıydı. Fişek'in öğrencileri ve mesai arkadaşlarının yanı sıra, aile dostları da vardı. Sadece arkadaşlarının babası anısına düzenlenen bir konser olduğu için gelenler vardı. Ve hatta yakın çevresinden duyup, tanımaya bile kimdir bu insan diye araştırıp gelenler bile vardı. O insanları biraraya getiren aslında Nusret Fişek'in tıp alanındaki hizmetleri olduğu kadar, yaşam felsefesi, değer yargıları, insana ve topluma bakışıydı, işte oraya gelenler bu ortak payda altında toplanmışlardı.

Konseri veren topluluk, Macar bir aileden oluşuyordu. Piyanoda baba **Farkas**, Fagotta anne **Farkas** ve kemanda oğulları **Laszlo Farkas**. flütte **Aydın İlik** (aileden değil). Laszlo Farkas ailenin en küçük ferdi. Henüz lise 1. sınıfa gidiyor. Ama kısacık ömrüne büyük başarılar sığdırmayı becermiş. Konser tam bir müzik ziyafeti. Macar Danslarından tutun da Mendelssohn'un Mi Minör Keman Konçertosu'na kadar yok yoktu sofrada. Hani yılbaşı geceleri anneler, aile fertlerinin en sevdiği yemeklerden bir masa donatır ya, işte öyle bir konser dinledik o akşam.

Fagot'u bu konserde farklı hissettim nedense. Daha anlamlı geldi bana ve çok özel bir müzik aleti olduğuna karar verdim. Ağır başlı, ayağı yere basan, ne istediğini gayet iyi bilen, güçlü ama bir o kadar da duygusal.... Görmüş geçirmiş bir havası var. Hani derler ya ununu eleyip eleği duvara asmış gibi. .. Gizemli bir hüznü var fagotun. Gözleri var, bize bir şeyler anlatıyor. Selamoğlu'nun Cemile'ye bakışı var fagotta... Nasıl anlatılır bilmem ki öyle bir şey işte. insanın içine işleyen, bazen hüznülendiren bir buğusu var.

Seneler geçtikçe, güzel ve anlamlı şeyler beni daha fazla etkiler oldu. Daha kolay hüznülenir, daha çabuk coşar oldum ve hatta daha çabuk sulanır oldu gözlerim... Yaşlandım... Tabii ya, şairin bahsettiği yolun yarısını çoktan geçtim... Ama bir tek o mu sebep? Yoksa her geçen gün yaşadığımız bu dünyadaki güzellikler azalıyor da arada sırada bulunca mı böyle oluyorum. Yoksa herşeye rağmen susmayan yüreğimden zaman zaman yükselen isyan çığıllıkları mı beni bu hallere sokan... Bilmiyorum.

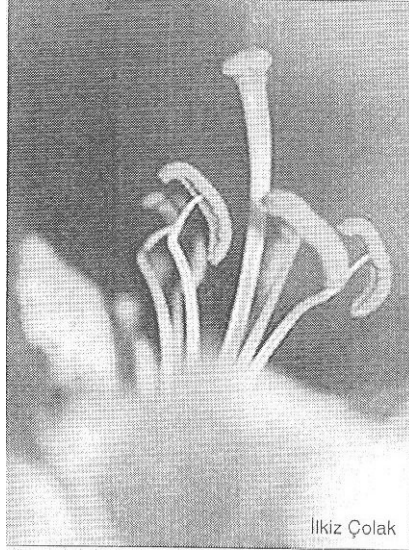
Sonuçta güzel bir konserdi. Ama sanırım konseri benim için özel kılan, gurubun seçtiği parçaların büyük bir çoğunluğunun -büyük bir ihtimalle tesadüfen- **Nusret Fişek'in** de sevdiği parçalardan oluşmasıydı.

Farkas ailesinin ve Aydın İlik'in ellerine ve yüreklerine sağlık diyor, hayatı boyunca yaşamın ciddiyetini özümsemiş ve gereklerini yerine getirmiş bir halk sağlığı önderini sevgiyle anıyorum.

İyi ki vardın, iyi ki varsın Nusret Fişek..

Prof.Dr. Nusret Fişek Bilim ve Sanat Ortamı'nda Resim Sergileri, Söyleşiler

Ekim ayında **İlkiz Çolak'ın** fotoğraf sergisiyle etkinliklerimizi başlattık. Çiçekleri hiç böyle görmemiştiniz, ilkiz Çolak ile ilk kez. geçen yıl Eskişehir Tepebaşı Belediyesi ile birlikte düzenlediğimiz "**Sağlıkçı Sanatçılar Sergisi**"nde tanışmıştık. O zaman da fotoğraflarıyla sergiyi gezenleri etkilemişti; tıpkı bu yıl yaptığı gibi. Ama tek farkla ki, bu bir "kişisel sergiydi". Bize tattırdığı güzellikler için ilkiz Çolak'a teşekkür ederiz. Eğer kişisel sergisini kaçırmışsanız, üzülmeyin, ilkiz Çolak, bu yılki "**Sağlıkçı Ressamlar Sergisi**"nde de bizimle birlikte.

Prof.Dr. Ercan Alp'in söyleşisi de bize "bilimin ve düşüncenin güzelliğini" tattırdı. Öğrenimini ODTÜ'de tamamlayan Ercan Alp, 25 yıldır ABD'de Chicago-Illinois'de, dünyanın en ünlü atom laboratuvarlarından birinde, Argonne Ulusal Laboratuvarı'nda araştırmacı-eğitici olarak çalışıyor. Sayısız uluslararası araştırmaya ve makaleye imza atmış. Dönmeyi düşünmüyor, Bizimle beyin göçü olgusunu tartışmaya gelmiş; ama nedenlerinden niçinlerinden, "ah vah'lardan çok; çözümü konuşmak istiyor. Biz de öyle.

Yine nedenleri niçinlerinden, "ah Van'larından çok, çözümü konuşmak istediğimiz bir konu daha var: **"Dilimiz"**. Küreselleşme karşısında dilimizi konuşmak ve çözüm önerilerini üretmek istiyoruz. Gönüllülerimiz, bazı sivil toplum örgütlerinin yöneticilerinin katıldığı bir söyleşi düzenliyoruz. Katılım istediğimiz kadar çok değil; konuşmalarda üretilen öneriler de beklediğimiz kadar yoğun değil. Anlıyoruz ki, daha gidilecek çok yol var: ve biz henüz emekleme aşamasındayız.

ANIMSA Mezarbaşı Konuşmasından Anılara

Prof. .Dr. Ayşe BAYSAL

Prof. Dr. Nusret Fişek'i, bizden ayrılışının 14.yılında anmak için toplandık, içinizde en deneyimli olmam nedeniyle kısa bir konuşma yapmam istendi. Prof. Dr. Nusret Fişek hocamızın bence en belirgin niteliği halkçı, devrimci ve akılcı olmasıydı. Hocamızın bu nitelikleriyle halkımızın sağlığının korunması, geliştirilmesi ve dolayısıyla refah düzeyinin yükselmesi için çalıştı.

Hocayı ilk kez 1965 yılı sonlarında Ankara Hıfzıssıhha Okulu'nda yapmış olduğu bir konuşma sırasında tanıdım. ABD'de doktora öğrenimimi tamamlayıp yurda dönmüş; Hıfzıssıhha Okulu'nda beslenme uzmanı olarak göreve başlamıştım. Hıfzıssıhha Okulu, hocamızın gayretleriyle toplumumuz sağlık sorunlarını araştıran, sorunlara çözüm arayan ve sağlık çalışanlarının sürekli eğitimini sağlayan bir Kurum haline getirilmişti. Sağlık sorunlarının tek başına hekim tarafından çözülemeyeceğini bildiğinden bu Kuruma sosyal bilimlerden arkadaşlarla birlikte beslenme bilimcisi olarak benimde görev almama olanak sağlamıştı. Hocamızın Sağlık Bakanlığındaki görevinden

ayrılışı nedeniyle yaptığı o konuşmada söyledikleri "Dere mecrasında akıyor, bazıları bunun önüne bendler yaparak geri çevirmeye çalışsalar da, er veya geç, dere doğru yönde akmaya devam edecektir" sözlerini hiç unutmadım. Hocamız bu sözleriyle, sağlıkta yaptığı devrimin tüm engellemelere karşı sürmesi gerektiğini ve bizleri o yönde çalışmamızın önemini belirtmişti. Evet hocamızın sağlık hizmetini insanın hasta olduktan sonra yüklü harcamalarla iyileşmesini öngören bir sistemden, hastalık yapan etmenleri ortadan kaldıran sağlığın korunması geliştirilmesine dönüşümünü sağlayan devrimi gerçekleştirmeye çalışmıştı. Bu dönüşüm en başta halktan,kendi sorunlarını,nedenleriyle bilmesi ve bilimin ışığında kendi olanaklarını harekete geçirmesiyle gerçekleşirdi. Başka bir deyişle, taassubun karanlığında yaşayan halkın ayağına götürülen sağlık hizmetiyle aydınlanması demektir bu dönüşüm.

Prof. Fişek'in sağlıkta yaptığı bu devrim, daha önce Atatürk'ün fikirlerini yaşama geçiren Hasan Ali Yücel ve Hakkı Tonguç'un, eğitimde yaptıklarının bir benzeriydi. Ben bu iki eğitim devrimcisini kişisel olarak tanıma fırsatı bulamama karşın, Prof. Fişek'i yakından tanıma olanağı bulmam, bana çok şey kazandırdı. Hacettepe Üniversitesi 1960'ların sonunda bilimi ve insanı her şeyin üstünde tutan, demokratik ve yenilikçi bir üniversite örneğiydi. Üniversitenin yönetiminde yöneticiler kadar öğretim elemanları ve öğrencilerin de katkısını sağlamak için "Üniversite Konseyleri" kurulmuştu ve bunun başında Prof. Fişek bulunuyordu. Üniversiteyi ilgilendiren tüm sorunlar öğretim elemanları ve öğrenci temsilcilerinin oluşturduğu bu konseyde görüşülür; alınan kararlar, uygulanması için yönetime sunulurdu. Konsey toplantılarının birinde, yetenekli, fakat olanakları sınırlı öğrencilere burs verme konusu görüşülüyordu. Burs için seçim yapılırken, şeffaflığı sağlamak için, burs verilmek üzere seçilen öğrencilerin listesinin hazırlanarak belirli yerlere asılmasını, itirazların bildirilmesini, ona göre listenin tekrar gözden geçirilmesini teklif etmiştim. Konseydeki öğrencilerden biri, "öğrencilerin, yoksulluklarının ilan edilmesinin onların onurlarını zedeleyeceği" sözlerine, Hocanın verdiği, "Öğrenci arkadaşım! aynı görüşte değilim. Onları emeğiyle kıt kanaat geçindiren ailesinin yoksulluğunda öğrenci niye utansın?! Asıl utanması gereken biri varsa, o da, acaba ailem hangi yöntemle zengin oldu diye kendini sorgulaması gerekenlerdir" yanıtını hiç unutmam.

Bunu ancak emeğin kutsallığına inanan, zengini değil yoksulu seven bir kişi söyleyebilirdi. Tıp ağırlıklı Hacettepe'de henüz hekim dışındaki hiç kimse doçentliğe yükseltilmemişti. Hocamıza doçentliğe başvurmak istediğimi söyleyince bana, "Doçentlik süreci, öyle bir şey ki mükemmel bir tez hazırlarsın, jürinin canı istemezse geri çevrilirsin; isterse, gelişigüzel bir şey yazsan bile doçent olursun" sözleri, akademik yükseltmelerdeki ~. çarpıklığı çok güzel açıklamıştı. Doçentliğim onaylandıktan sonra, bir konuşma sırasında Hoca, "12 tez okudum, en iyisi Ayşe'ninki idi" dediğinde, ben "Hocam beni onurlandırmak için böyle söylüyorsunuz, daha iyisi olabilirdi" diye yanıtlamıştım sözlerini. Bu sözlerimin üzerine Hoca,"Dikkat et, senin tezin mükemmeldi demedim, okuduklarımda içinde en iyisiydi

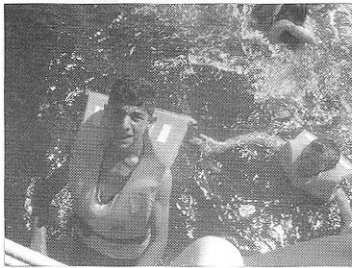
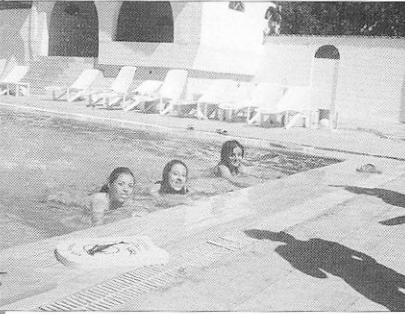
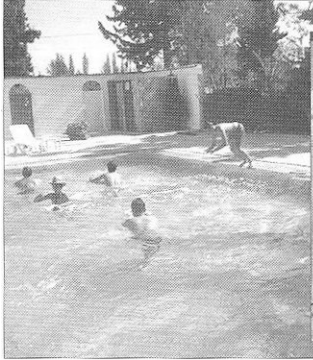
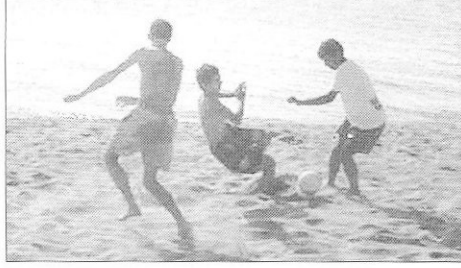
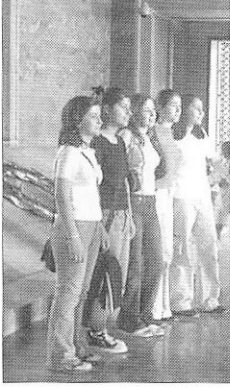

dedim" sözleri bilim etiğine inancın en iyi örneğiydi. Doçentlik sınavına girmeden, özgeçmişimi hazırlarken Hocaya "Hocam, özgeçmişime acaba Köy Enstitüsü mezunu olduğumu yazmam sakıncalı olur mu?" diye sorduğumda, "Seni o kurumlar yetiştirdi; köy enstitülü olma onurunu daima taşımalısın" sözleri onun halkçı kişiliğinin en güzel kanıtıydı. Ben de hep öyle yaptım. Prof. Fişek, insan yaşamında, dogmatik görüşlerin değil, bilimin esas alınmasına öncelik vermişti. Bunu nüfus planlaması alanında yaptığı çalışmalarla göstermiştir. Halkımızın çocuk sağlığı konusunda, "Allah verdi, Allah aldı" kaderci görüşünün, yeterli sayıda çocuk sahibi olma, sağlık hizmetine kolay ulaşabilme ve sağlığı bozan etkenleri önleyecek şekilde bilinçlenme ile, hastalık ve ölümlerin büyük ölçüde önlenebileceği bir sisteme dönüşmesine önderlik etmiştir Prof. Fişek.

Hocamın öğretilerini çalışma yaşamım boyunca uygulamaya çalıştım. Bizden sonra gelenlerin de Hocamızın koyduğu ilkeler doğrultusunda yürüyeceklerine inanıyorum. Çünkü bizi Prof. Nusret Fişek, biz de onları yetiştirdik. Bu inançla hocamızı saygıyla anıyoruz.

VAKIF HABERLERİ

Çırakların Yaz Kampı “ Tatmadım Bilemem ki”

Yalnızca televizyonlarda görmek... Çırakların yorgun gözlerinde o dünyayı gözlerinde ne ölçüde canlandırabildiğini düşünebilirsiniz-ki... Ama şu bir gerçek bu dünyada, bazı nimetlerden yararlananlar var; ama bu nimetleri gözlerinde bile canlandıramayanlar. Bu acı uçurumu göre göre, nimetlerden yararlanmayı nasıl sürdürebilirsiniz; nasıl uyuyabilirsiniz, nasıl ...

"Çırakların Yaz Tatili" kampanyasını başlatmak, paylaşımcı bir düşünceden yola çıktı, insan haklarının ancak tadılarak gerçekten bilincine varılabileceği ve sahiplenilebileceği ile yoluna devam etti. Çırakların, yasal hakları olan "yıllık ücretli izini" bile kullanamadıkları gerçeği ile çarpıştı.

Bu yıl 5.kez Vakıf olarak bir grup kız-erkek çırağın güneş,kum ve denizden yararlanarak tatil yapmasına katkıda bulunuyoruz. Çocuklar çok mutlu. Ama bizler kaygılıyız. Bu beş yılda, yeni örneklerin ortaya çıkmaması, çırakların yıllık izin yapmaları konusunda bir adım bile öteye gidilmemiş olması, adaletsizliğin ve yoksulluğun daha da derinleşmesi bizi kaygılandırıyor.

Bu yıl da birbirinden güzel 20 çocuk tanıdık... Bizim gözümüzde çocuk, ama kendi gözlerinde, aileleri için çok önemli bir işlevi yerine getiren "büyük" insanlar onlar. Eğlenirken, yüzmeyi öğrenirken, sabah jimnastiğinde, öğlen söyleşisinde çok ciddiler. Sanki bir iş yapıyorlar.

Yine yüzmeyi bir çırpıda öğrendiler. Susayan bir kişinin bardağı ağzına götürüşü gibi bir heyecanla, havuzda kulaçlarını atıyor, ayaklarını çırpıyorlar. Başta spor öğretmenleri suda oynuyorlar. Boş geçen bir dakika yok. Ama en önemlisi iş yok, boş zamanların değerlendirilmesi var. Yaşayan bilir, bunun bir hak olduğunu.

Düşünüyoruz. Büyüdüklerinde tadına vardıkları bu hakkı sonuna kadar kullanmak isteyecekler; eşleri ve çocuklarıyla bu mutluluğu paylaşacaklar. Şimdiden onlardan etkilenen kalfalarının, ustalarının aileleri ile birlikte tatile çıktıklarını biliyoruz çünkü.

Düşünüyoruz. Kızlar, hemen evlenip işten ayrılmayı eskisi kadar isteyecekler mi acaba? Onun bir kaçış değil, yalancı bir

kurtuluş olduğunu anladılar da, geleneksel çembere direnebilecekler mi? Erkekler, eşlerinin çalışmaması için eskisi kadar direnecekler mi, yoksa başka bir dünya daha olduğunu, yaşamın paylaşıldıkça zenginleştiğini ve bir kişinin ölesiye çalışmasını gerektirmediğini kendilerine kanıtlayabilecekler mi?

Düşünüyoruz. İnsan hakları, sözle, söyleyle, yazıyla, bildirgeyle anlatılabilir mi? Yoksa yaşayan mı bilir? Tadan mı bilir?

Nimetleri paylaşalım. Bizim nimetleri üretenlere bir vefa borcumuz bu.

BULMACA
İKİ DAKİKA DÜŞÜN
Tehlikeyi tanıyalım
Makine Parçalarını Stim ile Temizleme

Mustafa TAŞYÜREK*

(mustafatasyurek at fisek nokta org nokta tr)

Durum : İki işçi stim (basıncılı su buharı)u hortumu ile makine parçalarını temizliyor, işçinin bu çalışma sırasında karşılaşılabileceği tehlikeyi tanımlayabilir misiniz ?

Neler Olabilir ?

1. Tank içindeki buhar ya da sıcak su dışarı taşarak A ve B'nin ellerinin yanmasına yol açabilir.
2. Stim B'nin yüzüne çarpıp yanmasına neden olabilir.
3. Ne A ne de B güvenlik gözlüğü takmamış. Bu nedenle gözlerine yabancı cisim kaçabilir.
4. B, parçaları ters yüz ederken konteyner / küvet stant / taşıyıcı ayaklar üzerinden kayıp işçinin ayakları üzerine düşebilir.
5. Hortum A'nın tuttuğu yere yakın bir noktadan kopacak olursa A yanabilir.

(Yanıtı 15. sayfada)